

Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-015-и назди Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ (734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони академикҳо Раҷабовҳо - 10)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Қаноӣ Шахзода Тағо дар мавзӯи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01-Иқтисодиёти саноат ва энергетика)

1. Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия ба фаслҳои зерини Шиносномаи номенклатураи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 майи соли 2023, №6) аз рӯи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01–Иқтисодиёти саноат ва энергетика) мутобиқ аст: 1.Таҳияи методҳо, механизмҳо ва афзорҳои нав, мутобиқсозии мавҷуди онҳо дар амалқарди иқтисодиёт, ташкил ва идоракунии иттиҳодияҳои хочагидорӣ дар соҳаи саноат ва комплекси сӯзишворию энергетикӣ; 11.Асосҳои назариявӣ ва методии таъмини рақобатпазирӣ истеҳсолкунандагони маҳсулоти саноатӣ, ташаккул ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 12. Ҷойгиркунӣ ва асосҳои ташкил доир ба баланд бардоштани самаранокии истеҳсолоти саноатӣ ва энергетика; 13. Бизнес-чараёнҳо дар корхонаҳои саноатӣ ва энергетика. Назария ва методологияи коркард, банақшагирӣ ва ояндабинии бизнес-чараёнҳо дар соҳаҳои саноат ва энергетика; 17. Механизмҳои тағйирёбии шаклҳои моликияти (хусусигардонӣ, милликунонӣ, ҳамгирӣ, ғайриинҳисорсозӣ ва ғайра) иттиҳодияҳои хочагидорӣ дар соҳаи саноат ва муҷтамаи сӯзишворию энергетикӣ ва арзёбии арзиши бозорӣ онҳо. 18. Шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар саноат ва энергетика. Тартиби таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар соҳаҳои саноат ва энергетика, самаранокӣ; 35. Асосҳои назариявӣ ва методии ташаккулёбӣ ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 36. Дастгирии инфрасохтори рушди инноватсионии саноат ва энергетика. 37. Минтақаҳои саноатӣ ва шаҳракҳои саноатӣ. Нуқтаҳои рушди саноатӣ ва истифодаи самаранокии иқтисодии саноатӣ ва энергетикӣ.

2. Мубрамияти мавзӯи диссертатсия. Дар замони ташаккули иқтисоди инноватсионӣ бе дастгирии давлатӣ ҳалли масъалаҳои соҳибқорӣ саноатии рақобатпазирро дар рушди босуръати истеҳсолоти саноатии иқтисодиёти миллии кишвар таъмин намудан, ғайриимкон аст. Ҳамзамон, ҷустуҷӯи роҳҳои нави ташкилию иқтисодии такмилдиҳии

дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар раванди саноатикунонии босуръат ҳамчун ҳадафи чоруми стратегии кишвар ба миён меояд. Аз ин рӯ, такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар асоси истифодаи таҷрибаи пешқадами кишварҳои ҷаҳон, махсусан дар марҳилаи муосири саноатикунонии босурати кишвар аҳамияти илмӣ-амалӣ дорад ва нақши калидиرو дар ташаккули иқтисодиёти инноватсионӣ мебозад.

Дар ин маврид, масоили асосноккунии самтҳои асосӣ ва афзалиятҳои рушди намудҳои соҳибкории саноатии рақобатпазир ва механизмҳои дастгирии давлатии онҳо дар корхонаҳои санатии кишвар бо назардошти такмилдиҳии механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ ҳангоми ҷорисозии технологияи инноватсионӣ аҳамияти муҳим пайдо мекунад. Инчунин такмилдиҳии дастгирии давлатии таъмини ҷараёни сармоягузорӣ дар рушди соҳибкорӣ, дастгирии давлатии самтҳои афзалиятноки инноватсионии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар раванди саноатикунонии босуръати кишвар ва фароҳам овардани шароит барои тақвияти дастгирии молиявӣ, ташаккули асоси муассири институтсионалии таъмини фаъолияти соҳибкории саноати рақобатпазир аҳамияти илмӣ-амалӣ дорад. Мубрамияти таҳқиқоти диссертатсионии мазкур, инчунин ба он вобаста аст, ки бо назардошти хусусиятҳои иқтисодиёти саноатии рақобатпазир такмили дастгирии давлатии рушди самараноки соҳибкорӣ дар кишвар беҳбудиро тақозо менамояд.

Аммо то ҳол дар ҷумҳурӣ таҳқиқотҳои монографие, ки ба ҳалли масъалаҳои такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир бо назардошти такмили сиёсати давлатии саноатӣ ва фишангҳои амалигардонии он ба назар намерасанд. Бинобар ин, омӯзиши масъалаҳои асосноккунии шароит, механизмҳои шаклگیرӣ ва рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон ва минтақаҳои он вобаста ба такмилдиҳии механизми дастгирии давлатии он дар шароити муосир мубрам ва актуалӣ буда, муҳимияти таҳқиқоти илмии Қаюмӣ Шаҳзода Тағоро ифода мекунад.

3. Сатҳи асосноккунӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия овардашуда.

Дар раванди ҳалли илмии масъалаҳои гузошташуда муаллиф омӯзиши механизми такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон ва маънидодкунии муосири онро муқаррар карда, самтҳои дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирро дар раванди саноатикунонии босуръат асоснок намудааст. Ҳалли он имкон додааст, ки муаллиф асосҳои назариявӣю методологии таҳқиқ ва арзёбии раванди ташаккулёбии низоми дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирро дар Тоҷикистон асоснок намояд.

Фишангҳои амалигардони механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазирро дар асоси такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир аниқ ва асосноккуниҳои илмӣ муайян кардааст. Дар асоси таҳлилу аниққунии вазъи муосири дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ, такмили механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир, такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир воридашуда, дастгирии давлатии такмилдиҳии механизмҳои рушди инфрасохтори инноватсионии соҳибқорӣ саноатӣ бо назардошти раванди саноатикунони босуръат муайян карда шудааст.

Асосноккунии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия омада ва сатҳи амалиявии онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони иқтисоддони ватаниву хориҷиро дар соҳаи такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир эҷодкорона истифода бурдааст. Муқаррароти назариявӣ методологӣ ва тавсияҳои пешниҳодшуда аз ҷиҳати илмӣ асоснок карда шуда, бо истифодаи маҷмуи усулҳои умумии илмӣ ва махсуси таҳқиқот коркард шудаанд. Унсурҳои навоари илмӣ диссертатсия ба таври мантӣ роҳҳои расидан ба ҳадафи таҳқиқотро ифода мекунанд.

Дар раванди таҳқиқот муаллиф аз усулҳои таҳлили иқтисодӣ, омӯри, муқоисавӣ, системавӣ-таркибӣ, омӯзиши омилҳо, таҳлили маълумотҳои омӯри, аз график ва ҷадвалҳо истифода намудааст. Заминаҳои назариявӣ таҳқиқотро асарҳои олимони ватаниву хориҷӣ, муқаррароти бунёдии назарияи дастгирии давлатӣ, назарияи рушди соҳибқорӣ саноатӣ, назарияи рақобатпазирӣ ва асоси методологӣ таҳқиқоти диссертатсияро муқаррароти илмӣ назарияи иқтисодӣ ва иқтисодиёти саноат ташкил медиҳанд. Ба сифати маводи ибтидоӣ дастуру супоришҳо, амру фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, Қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумотҳои омӯрии Агентии омӯри назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводҳои таҳлилии Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаву концепсияҳои давлатӣ ва соҳавӣ, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, захираҳои иттилоотӣ интернетӣ ташкил медиҳанд.

Қайд кардан зарур аст, ки муаллиф хеле моҳирона бо адабиёти илмӣ доир ба мавзӯи таҳқиқот муносибат кардааст, мустақилона натиҷаҳои таҳқиқоти шахсии худро дар раванди натиҷабардорӣ коркард ва таҳлил намуда тавонистааст, равишҳои илмӣ методологӣ арзёбии фаъолияти соҳибқориро дар соҳаи саноат аниқ ва асоснок намудааст.

4. Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмӣ, ки барои химоя пешниҳод мешаванд:

1.Равишҳои назариявӣ-методологии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир, ки нақш ва аҳаммияти тақвияти дастгирии давлатӣ соҳибқорӣ инноватсионӣ, таъсиси марказҳо ва минтақаҳои рушди саноат дар сохторҳои ҳудуди иқтисоди миллиро бо мақсади густариши махсусгардонии фаъолияти истеҳсолии воридотивазкунанда ва ба содиротнигаронидашуда муайян менамояд, мушаххас карда шудааст.

2.Механизми иқтисодӣ ва ташкилии дастгирии давлатӣ соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир бо тавачҷӯҳ ва гурӯҳбандии усулҳои асосии дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар асоси мушаххас ва аниқ намудани вазифаҳои асосии мақомоти марказӣ, ки имконияти рушди сохторҳои соҳибқориро таъмин менамояд, асоснок карда шудааст.

3.Низомбандии усулҳои баҳогузорию рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир бо назардошти таҳлили сатҳи таъминоти захиравӣ, зерсохторӣ ва иттилоотӣ-машваратӣ онҳо, ки имкон медиҳад самаранокии дастгирии давлатӣ ҷиҳати таъмини рақобатпазирии сохторҳои соҳибқорӣ аниқ ва пешниҳод карда шудааст. Инчунин дар асоси омузиши талаботи ниҳонии соҳаҳои саноати истихроҷ ва коркард рушди соҳибқориро дар заминаи принсипҳои асосии равиши кластерӣ ва мудирияти корпоративӣ аниқ карда шудааст.

4.Такмили механизми дастгирии давлатӣ шаклҳои фаъолияти соҳибқорӣ дар асоси истифодаи равиши барномавӣ-ҳадафмандӣ ва тавсеаи механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ бо дарназардошти самтҳои асосии баланд бардоштани самаранокии фаъолияти соҳибқорӣ саноатӣ асоснок карда шудааст.

5.Механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар Тоҷикистон, ки ба таъмини рақобатпазирии корхонаҳои хурду миёнаи саноатӣ дар шароити Созмони Умумиҷаҳонии Савдо (СУС) ва такмили механизми идоракунии ҳамгироии байналмилалӣ корхонаҳои хурду миёна ва иқтидори инноватсиониву содиротӣ онҳо ҷиҳати таъмини рақобатпазирии корхонаҳо коркард шудааст.

6.Моделсозии шаклҳои афзалиятноки дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои дар асоси радабандии тағйирёбандаҳои вобаста аз дастгириҳои давлатӣ коркард шуда самтҳои асосии такмили механизми рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазирӣ воридотивазкунанда дар асоси принсипи «шарикӣ стратегӣ чун самти асосии пешбурди фаъолияти бурунмарзии корхона: гузариш аз муборизаи рақобатӣ ба ҳамқорӣ рақобатӣ дар ҳама самтҳо» асоснок карда шудааст.

7.Имкониятҳои рушди соҳибқорӣ франчайзингӣ дар Тоҷикистон бо тавачҷӯҳ ба пешниҳоди роҳу усулҳои татбиқи он дар соҳаҳои алоҳидаи саноати кишвар, ки ба таъмини рақобатпазирии корхонаҳои ватанӣ дар асоси истифодаи самаранокии фановариҳои нав, таҷрибаи

кишварҳои хориҷӣ, брендҳои машҳур, менечменти пешрафта, бенчмаркетинг, тамғаи молӣ ва имиджи ширкатҳои пешрафта нигаронида шудааст, аниқ карда шудааст.

8. Дастурҳои методӣ ва тавсияҳои амалӣ ҷиҳати дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар асоси дастгирии давлатии воридоти технологияи пешрафта, иттиҳоди ширкатҳои нав, озмоишгоҳҳо, сохторҳои молиявӣ дар марказҳои глобалии таҳқиқи технологияи нав ва паркҳои технологӣ, таъсиси ниҳодҳои молиявӣ-ҳамоҳангсозии рушди инноватсионӣ пешниҳод карда шудааст.

9. Зарурати давлатии рушди соҳибкории франчайзингӣ, афзоиши аҳамияти соҳибкории франчайзингӣ дар эҷоди арзиш, қабули барномаҳои дахлдори давлатӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ оид ба рушди соҳибкории доништалаб ва зехнӣ, ҳавасмандгардонии рушди он, пурзӯр намудани фаъолияти илмӣ, инноватсионӣ ва иттилоотӣ асоснок карда шудааст.

Қайд кардан зарур аст, ки муаллиф хеле моҳирона бо адабиёти илмӣ доир ба мавзуи таҳқиқот муносибат кардааст, мустақилона натиҷаҳои таҳқиқоти шахсии худро дар раванди натиҷабардорӣ коркард ва таҳлил намуда тавонистааст, равишҳои илмию методологии арзёбии фаъолияти соҳибкориро дар соҳаи саноат аниқ ва асоснок намудааст. Маҷмуи тавсияҳои пешкашнамудаи муаллиф, ки ба такмил додани механизмҳои дастгирии давлатӣ соҳибкории саноатӣ, ҳамчунин тадбирҳои баланд бардоштани фаъолгардонии фаъолияти инноватсионии соҳибкории рақобатпазир дар кишвар ва минтақаҳои он алоқамандӣ доранд.

5. Мундариҷаи диссертатсия ва тарафҳои мусбӣю манфии он

Кори диссертатсионӣ аз муқаддима, панҷ боб, натиҷаҳо ва пешниҳодҳо, феҳристи адабиёти истифодашуда шомили 312 номгӯй ва руйхати мақолаҳои чопшуда 33 номгӯй иборат аст. Диссертатсия аз 345 саҳифаи матни асосӣ, 30 ҷадвал ва 22 расм иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзуи таҳқиқот баён карда шуда, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯро кушода дода шуда, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот муқаррар карда шудаанд, навгонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва илмӣ-амалии таҳқиқот, маълумот оид ба интишороти натиҷаҳои таҳқиқот ба таври муфассал оварда шудаанд (с. 5-21).

Дар боби якуми диссертатсия - «Асосҳои назариявӣю методологии такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» асосҳои илмӣ-назариявӣю такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ, моҳияти рушди механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир боназардошти асосноккунии дастгирии давлатии самтҳои перспективии инноватсионии рушди соҳибкорӣ, маънидодкунии

муосири онҳо, мавриди таҳқиқ ва таҳлили илмӣ фаро гирифта шудааст. (с. 22-86).

Муаллиф дуруст таъкид менамояд, ки дар раванди рушд ва густариши соҳибкории саноатӣ вазифаҳо ва афзалиятҳои сиёсати минтақавӣ бо кумаки тарҳҳои сармоягузори давлатӣ ва давлатӣ-хусусии равонашуда ба ин ё он соҳаи иқтисоди миллӣ, робитаи зич дорад. Дар натиҷаи таҳқиқоти шаклҳои созмондиҳию иқтисодии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар муайян карда шуд, ки ҳамкорӣ мутақобилаи давлат ва соҳибкорон ба таври зерин сурат мегирад (с.9). Дар саҳифаи 41-42-уми диссертатсия муаллиф вобаста ба амалӣ намудани вазифаю мақсадҳои тақвияти соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар иқтисодиёти миллии кишвар, рушди тавонмандии онро бо назардошти муҳимияти инъикоси васеи методологӣ ва назариявӣ метавон муҳим арзёбӣ намуд. Чунин муносибат ба муаллиф имкон фароҳам овардааст, ки оид ба дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир бо шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ алоқамандӣ ва аз ҳамдигар вобастагии зич доранд, хулосаҳои амиқ барорад. Аз нуқтаи назари методологӣ муаллиф дуруст қайд намуааст, “пеш аз ҳама, ҳуди категорияи «дастгирии давлатӣ» аниқ карда шавад, зеро таҳти ин мафҳум бояд ташаккули огоҳонаи воситаҳои иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ аз тарафи мақомоти давлатӣ, ба вучуд овардани механизмҳо барои рушди фазои рақобат дар бахши соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар он фаҳмида шавад. Ба сифати манбаи «дастгирӣ» метавон фақат он манбаҳоеро баррасӣ кард, ки ба соҳаи соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир ба муқоисаи манбаҳои бозорӣ ё қарздиҳӣ ё ройгон, ё боимтиёз ҷалб карда мешаванд”(с.48-49). Инчунин, дар асоси омӯзиш ва таҳқиқи шаклҳои асосии дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ механизми ҳамкорӣ мутақобилаи мақомоти марказӣ, минтақавӣ дар рушди фаъолияти соҳибкорӣ саноатиро коркард ва пешниҳод намояд (с.55 рас. 1.2.2.). Қаюмӣ Шаҳзода Тағо аз натиҷаҳои таҳқиқот хулосабандӣ намуда, дар таҳқиқот муайян намудааст, ки мувофиқи он таҷрибаи “кишварҳои хориҷӣ нишон медиҳад, ки фақат даҳлати давлат дар ҳаёти ҷомеа фаъолияти босамари онҳоро танзим менамояд. Илова бар ин, таҳқиқот муайян намуд, ки омӯзиши аксар давлатҳои мутаррақӣ дар рушди соҳаҳои алоҳида, аз ҷумла саноати сабук, бо татбиқи равандҳои истеҳсолӣ, инноватсионӣ, захираҳои табиӣ, институтсионалӣ ва ҳамгирӣ амалӣ мегарданд” (с. 67-68). Лекин масъалаи рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир ҳалли худро дарёфт карда наметавонад. Аз ин рӯ, дар ин ҷода коркарди механизми самараноки дастгирӣ ва ҳамкорӣ давлат бо бахши хусусӣ зарур аст.

Дар боби дуюм – «Ҳолати муосири дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон»—вазъи фаъолияти соҳаи саноати кишвар таҳлил шуда, самтҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар ҷумҳурӣ ҷудо

карда шудааст, ҳамчунин, самаранокии дастгирии давлатии соҳибкории саноатӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳо арзёбӣ гардидааст(с. 86-141).

Дар ин боби диссертатсия унвончӯ тавонистааст, таҳлили ҳаматарафаи вазъи кунунии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатӣ дар асоси аниқ кардани омилҳои ба ин раванд таъсиррасон ва шаклҳои дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирро асоснок баҳогузорӣ намояд.

Диссертант дуруст кайд менамояд, ки воситаи амалисозӣ ва беҳбудии сиёсати саноатӣ маҷмуи тадбирҳоро дарбар мегирад, ки ба тавозуни тавонмандии саноатӣ, таносуби соҳавӣ ва байнисоҳавӣ таъсир мерасонанд ва ин тадбирҳо ба дастгирии соҳаҳои муайян ва самтҳои истехсолот аз тарафи давлат равона шудаанд. Дар диссертатсия муаллиф ба хулосе омадааст, ки “соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва баъзе минтақаҳои он дар шароити муосир зарурати ҳаллу ҷасли масъалаҳои сершумори қаблан ҳалнашуда ва нав бавучудодаи рушди иқтисодиро ба миён меоварад. Дар байни онҳо дар ҷойи аввал вазифаи таҳким ва такмили ду сутуни бунёдии замонасозӣ (модернизатсия) қарор доранд: – яъне рушди системии инноватсионӣ ва инкишофи сифатан нави иқтисодӣ бо дарназардошти талаботи механизмҳои идоракунии замонасозӣ. Инчунин, бояд бо ин таъмини маблағгузорию дар шароити таҳаввулоту амиқи сифатӣ, ки ногузир натавонанд дар иқтисодиёт, балки дар тамоми дигар соҳаҳои иқтисоди миллии ҷомеа рӯй медиҳанд, илова намуд”(с. 89-90). Дар ҳақиқат, ҳалли вазифаҳои рушди соҳибкории саноатӣ ба талаботи асосии фаъолияти соҳибкории саноатии рақобатпазир мутобиқшуданро таъмин менамояд. Муаллиф дар асоси таҳлил бо дарназардошти хусусиятҳои хоси минтақаҳои кишвар омилҳои асосии ба фаъолияти инноватсионӣ дар сохторҳои соҳибкории саноатии рақобатпазир монетарасонро аниқ намудааст. Инчунин дар асоси он тартиби низоми раванди дастгирии давлатиро доир ба ҳавасманд намудани фаъолнокии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир асоснок карда шудааст (с.101-103). Дар диссертатсия аниқкарда шудааст, ки барои фароҳам овардани шароити зарурӣ ҷиҳати таъмини рақобатпазирии маҳсулоти истехсолкардаи корхонаҳои саноатӣ дар минтақаҳои кишвар такмили системаи дастгирии соҳибкории саноатии рақобатнок муҳим аст. Ба андешаи мо дар диссертатсия муаллиф ба маврид аниқ кардааст, ки “натичаи амалисозии тадбирҳо доир ба имтиёзҳои зиёд ва ташаббускорихо ҷиҳати тавсеа ва дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар фаъолияти субъектҳои соҳибкории саноатӣ ба маротиб афзоиш ёфта, ҳадафи ҷоруми стратегӣ– саноатикунони босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон бомаром татбиқ мегардад”(с.121-123).

Дар асоси таҳлил зикр гардидааст, ки истифодаи назарияи институтсионалии хароҷоти трансаксионӣ имкон медиҳад, ки системаи

фаълтари дастгирии давлатии соҳибқорӣ саноатӣ дар минтақаҳо ташаккул ёбад ва аниқ карда шудааст, ки муносибсозии шаклу методҳои дастгирии давлатии соҳибқорӣ саноатӣ боиси сарфаи маблағҳои бучетӣ, такмили тақсими он ва афзоиши самаранокии иқтисодии он дар рақобатнокии шади бозор мегардад. Соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир ҳамеша соҳаи пешбари манфиатҳои иқтисодии давлат буда, маҳз ҳамин соҳа талаботи ҷомеа ва инфиродиро бо маҳсулоти саноатӣ таъмин менамояд. Бояд қайд кард, ки масъалаи идоракунии соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир аҳамияти махсус касб намуда, рушди бемайлоии соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ миллӣ аз рушд ва густариши он вобастагии амиқ дорад. Дар ин раванд муаллиф ба хулосае омадааст, ки муҳимтарин унсурҳои дастгирӣ ва рушди соҳибқорӣ саноатӣ дар минтақаҳо зерсистемаи таъмини барномавӣ - ҳадафмандӣ мебошад, ки ба манбаъҳои дахлдори моддӣ, иттилоотӣ, молиявӣ, кадрӣ ва ғайра таъмин мебошанд. Он муҳимтарин шакли амалисозии сиёсати давлатӣ нисбат ба рушди соҳибқорӣ саноатӣ ба туфайли шароити мусоиди фароҳамгардида арзёбӣ мегардад(с.127-128).

Муаллиф бо дарназардошти маҳдудияти хеле зиёди бучет дар тамоми сатҳҳо аниқшуда, карда қайд кардааст, ки “тақия асосӣ бояд ба инкишофи технологияи пешқадами молиявӣ, ҷалби манбаъҳои ғайрибучетӣ карда шавад. Дар ин маврид шаклҳои ғайрианъанавӣ маблағгузори барномаҳои давлатӣ дастгирӣ ва рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир, ки ба шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ асос ёфтааст”, аҳамияти махсус дода шавад. Инчунин диссертант ба хулосаи омадааст, ки айни замон рушди устувори соҳибқорӣ саноатӣ ва таъмини рақобатпазирӣ онҳо бештар ба мушкилоти мутамарказ, ҳамгироии субъектҳо чиҳати татбиқи самаранокии сиёсати кластерӣ алоқаманд аст(с.139-140) ва мо ин хулосабарориро дастгирӣ менамоем.

Дар боби сеюм – «Дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазирӣ Тоҷикистон» - усулҳои асосии дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир ва раванди татбиқи механизмҳои он баррасӣ шуда методҳои хатари амнияти сармоягузорӣ ва ҷалби онҳо ҳангоми ҷорисозии технологияи инноватсионӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақавӣ кишвар дар шароити муносири рушди фаъолияти инноватсионӣ асоснок карда шудааст (142-196).

Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки барои баҳодиҳии амнияти сармоягузорӣ индикаторҳои хавфҳои сармоягузорӣ–нишондиҳандаҳои ҳудудии инъикоскунандаи таъсири омилҳои иқтисодӣ ба амнияти сармоягузорӣ кумакрасонандаро истифода кардан, зарур мегардад. Дар навбати худ индикаторҳои хавфҳои сармоягузорӣ бояд ба меъёрҳои амнияти сармоягузорӣ мутобиқ бошанд ва параметрҳои онҳоро дар сатҳҳои гуногуни зерин муайян кунанд: – дар макросатҳ–дар сатҳи иқтисодӣ мамлакат; – дар мезосатҳ–дар сатҳи минтақаҳо ва соҳаҳои

иқтисодиёт; – дар микросатҳ– дар сатҳи корхонаҳо, ширкатҳо ва кооператсияҳо. Дар ҷараёни амалӣ намудани амнияти сармоягузорӣ ба бахши танзими ҳукукии фаъолияти сармоягузорӣ ва пояи қонунии он зарурати аҳаммият додан пайдо мегардад. Амнияти сармоягузорӣ қисми таркибии амнияти умумии иқтисодиёти мамлакат ба ҳисоб меравад ва дар таъмини он нақши басо муҳим дорад”(с.144-145). Аз ин рӯ, барои баҳодиҳии амнияти сармоягузорӣ индикаторҳои хавфҳои сармоягузорӣ ва таҳлили амнияти сармоягузорӣ зарур ҳисобида мешавад.

Қаюмӣ Шаҳзода Тағо ба ҳулосае омадааст, ки барои рушди тақмили дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир, бунёди заминаҳои устувори рушди индустриалӣ-инноватсионӣ ва рақобатпазирӣ яке аз масъалаи муҳим мебошад.

Мушкилии равандҳои инноватсионӣ тақозо менамояд, ки бобати рушди соҳибкории саноатӣ шабака ва сомонаҳои махсусгардонидашуда, ташкилотҳои дастгирии инноватсионӣ, ки барои соҳибкорони саноатии инноватсионӣ–рақобатпазирӣ муҳити мусоидтар фароҳам меоваранд, дар ҷумҳурӣ таъсис дода шавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки набудани иттилооти кофӣ, инфрасохтори самаранок дар самти соҳибкории саноатии рақобатпазир–инноватсионӣ ба рушди соҳибкорӣ ва махсусан фаъолияти корхона ва коргоҳҳои хурду миёна, таъсири манфӣ мерасонад. Дар диссертатсия нишон дода мешавад, ки мушкилии равандҳои инноватсионӣ тақозо менамояд, ки “бобати рушди соҳибкории саноатӣ шабака ва сомонаҳои махсусгардонидашуда, ташкилотҳои дастгирии инноватсионӣ, ки барои соҳибкорони саноатии инноватсионӣ–рақобатпазирӣ муҳити мусоидтар фароҳам меоваранд, дар ҷумҳурӣ таъсис дода шавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки набудани иттилооти кофӣ, инфрасохтори самаранок дар самти соҳибкории саноатии рақобатпазир–инноватсионӣ ба рушди соҳибкорӣ ва махсусан фаъолияти корхона ва коргоҳҳои хурду миёна, таъсири манфӣ мерасонад”(с.165). Дар ҳақиқат, барои таъмини рушди устувори минтақаҳо ва соҳибкории саноатӣ ташкилотҳои дастгирии инноватсионӣ бояд ба омода намудани молҳои тайёр бо дарназардошти таъмини рақобатпазирӣ онҳо нигаронида шаванд.

Дар диссертатсия самтҳои амалигардонии сиёсати давлатии дастгирии таваккалкунии сармоягузории соҳибкории инноватсионӣ дар асоси истифодаи самаранокӣ нерӯи инноватсионии соҳаҳои саноат ва минтақаҳо аниқ карда шудааст. Дар баробари ин муаллиф бо дарназардошти равишҳои методологии таҳқиқот ба ҳулосае омадааст, ки мавҷудияти механизми возеҳи таъмини ҳукукии фаъолияти инноватсиониро танҳо дар сурате ба даст овардан мумкин аст, ки агар ниҳоди ҳукуқ самаранок фаъолият кунад, ки дар ҳалли масъалаҳои фароҳам овардани фазои мусоиди ниҳодӣ (институтсионалӣ) барои рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар минтақа нақши калидӣ дорад(с.189-190).

Муаллиф дар кор ба таҳлили шаклҳои асосии дастгирии давлатии фаъолияти инноватсионии субъектҳои соҳибкорӣ диққати махсус дода онҳоро асоснок намудааст. Ба ақидаи ӯ самти муҳими дастгирии давлатӣ ин истифодаи самараноки зарфиятҳои инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир мебошад ва куллан дуруст қайд менамояд, ки “давлат ҳамчун субъекти фаъолияти инноватсионӣ бо истифода аз принципҳо ва механизмҳои гуногуни дастгирӣ барои ҳавасмандгардонии иқтисодии инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар шароити заруриро фароҳам меоварад ва ба ин васила роҳи рушди инноватсионии соҳибкории саноатиро муайян менамояд. Аз ин лиҳоз, принципҳо ва механизмҳои таъмини афзоиши иқтисодии инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир бояд ба тамоми меъёрҳои танзими давлатии фаъолияти инноватсионии кишвар мутобиқат кунанд (с.190-191).

Дар боби чорум – «Такмилдиҳии механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» – таъмини рақобатпазирӣ соҳибкорӣ саноатӣ дар шароити СУС таҳқиқу арзёбӣ шуда, механизми идоракунии ҳамгироии байналмилалӣ корхонаҳои хурду миёна баррасӣ гардидааст ва моделсозии шаклҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазирӣ хурду миёна дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шакли инноватсионӣ анҷом ёфтааст (с. 197-245).

Дар асоси натиҷаҳои тадқиқот муаллиф ба хулосаи илмие омадааст ва ҷолиби диққат аст, ки шаклҳои гуногуни мавҷудаи дастгирии давлатии рушди соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар кишвар натиҷаҳои муайяни мусбатро дар ин соҳа дар миқёси минтақаҳои алоҳидаи Тоҷикистон медиҳанд. Ин, махсусан барои фароҳам овардани шароити зарурӣ ҷиҳати таъмини рақобатпазирӣ маҳсулоти истеҳсолкардаи корхонаҳои соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар минтақаҳои кишвар муҳим аст ва дар шароити узвияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо (СУС) аҳамияти ин боз ҳам бештар мегардад (с.198-199).

Муаллиф ба хулосае омадааст, ки дастгирии давлатии механизми индустриалии соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир дар корхонаҳои хурду миёна (КХМ) яке аз соҳаҳои афзалиятноки фаъолияти иқтисодӣ аст ва инкишофи босуботи он аз мақсадҳои стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Барои таъмини рақобатпазирӣ субъектҳои соҳибкорӣ саноатӣ андешидани чораҳои таъхирнопазир ҷиҳати такмили механизми идоракунии ҳамкориҳои байналмилалӣ субъектҳои он зарур мебошад.

Диссертант дуруст қайд менамояд, ки аҳамияти “соҳибкорӣ саноатӣ барои ноил шудан ва нигоҳ доштани нишондиҳандаҳои баланди иқтисодӣ ҳамеша таъкид карда мешавад. Ин аз он сабаб аст, ки дар аксари кишварҳо соҳибкорӣ саноатӣ қисми зиёди шаклҳои соҳибкориро ташкил дода, манбаи асосии таъсиси ҷойҳои корӣ мебошанд. Дурнамои

иштирок дар равандҳои ҳамкориҳои байналмилалӣ ва ҳамгироӣ, аз як тараф, ба вуҷуд омадани имкониятҳои нави рушди соҳибкории саноатӣ бошад, аз тарафи дигар, ба фаъолияти онҳо таҳдидҳои эҳтимолӣ дорад. Дар робита ба ин, як ҷанбаи алоҳидаи идоракунии рушди ҳамгироии байналмилалии корхонаҳои хурду миёна тақмили механизми рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ мебошад. Модели рушди ҳамгироии байналмилалии соҳибкории саноатӣ, ки ҳамохангсозии манфиатҳои ҳамаи ҷонибхоро таъмин менамояд” (с.216). Дар ин асос муаллиф модели концептуалии рушди ҳамгироии байналмилалии соҳибкоририи саноатиро таҳия ва пешниҳод кардааст (ниг. расми 4.2.1). Дар ҳақиқат модели пешниҳодшуда аз он иборат аст, ки идоракунӣ тавассути таъсис ва таҳияи механизми танзимӣ сурат мегирад ва танзими зиддиинҳисории ҳамкориҳои байналмилалӣ, пеш аз ҳама, ба ошкор намудан ва кӯшишҳои монополияи бозорҳои фурӯши саноати дохилӣ нигаронида шудааст. Инчунин сиёсати сармоягузори бо мақсади мусоидат намудан барои иштироки сармоягузори хориҷӣ дар соҳибкории саноатии дохилӣ ва фароҳам овардани шароити мусоид барои бомуваффақият ворид шудани соҳибкории саноатии ватанӣ ба бозорҳо аз ҷониби соҳибкории саноатии хориҷӣ нигаронида шудааст. Чунин равиши методологиро бояд эътироф кард. Инчунин, асосноккунии моҳият ва принципҳои перспективии инноватсионии дастгирии давлатии соҳибкории саноатии зақобатпазир дар шароити муосири Тоҷикистонро афзалиятнок арёбӣ карда шавад (с.233-235).

Дар боби панҷум – «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ босуръат дар Тоҷикистон»– тақмили механизми рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ воридотивазкунанда омӯхта шуда, рушди соҳибкории франчайзингӣ дар Тоҷикистон бо таваҷҷуҳ ба мушкилот ва дурнамои таҳқиқ арзёбӣ гардида, роҳҳои инноватсионии дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир баррасӣ шудаанд.

Баланд бардоштани рақобатпазирӣ соҳибкорӣ саноатиро муаллиф ҳамчун шартӣ муҳими татбиқи бомуваффақонаи сиёсати воридотивазкунӣ асоснок, ки мутобиқати сифати маҳсулоти ватанӣ бо маҳсулоти воридотӣ бартариӣ рақобатпазирӣ соҳибкорӣ саноатии кишварро афзоиш медиҳад.

Дар диссертатсия аниқ карда шудааст, ки “баланд бардоштани рақобатпазирӣ соҳибкорӣ саноатӣ шартӣ муҳими татбиқи бомуваффақонаи сиёсати воридотивазкунӣ мебошад. Мутобиқати сифати маҳсулоти ватанӣ бо маҳсулоти воридотӣ бартариӣ рақобатпазирӣ соҳибкорӣ саноатии кишварро афзоиш медиҳад. Соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир бо доштани бартариҳои рақобатии худ, ки дар асоси татбиқи лоиҳаҳои инноватсионӣ имконпазир мегардад, самаранокии татбиқи сиёсати воридотивазкунӣ таъмин менамояд. Хусусияти хосси сиёсати ҷорӣ воридотивазкунӣ дар шароити муосир

тахкими омилҳое мебошад, ки рақобатпазирии соҳибкории саноати ро муайян мекунад. Аз ҷумла: – афзоиши рақобатпазирии соҳибкории саноатӣ дар бозори дохилӣ дар асоси таҳкими мавқеи воридотивазкунию инноватсионии онҳо;– афзоиши ҷуғрофияи фуруш ва коҳиш додани монеаҳо барои ворид шудани соҳибкорони саноатии рақобатпазир ба бозор. Бо таваҷҷуҳ ба ин метавон самтҳои зерини татбиқи самаранокии сиёсати воридотивазкунадаро дар асоси таъмини рақобатпазирии соҳибкории саноатӣ пешниҳод намуд” (с.253-254). Чунин таҳлили аниқу дақиқ имкон медиҳанд, ки ба чараёни истехсоли маҳсулоти воридотивазкунада сари вақт тағйирот дароварда, ҳам дар бораи маҳсулот ва ҳам дар бораи корхона, симои мусбат ба вучуд оварда шавад.

Муаллиф ба хулосае омадааст, ки дар раванди асосноккунии самтҳои афзалиятноки дастгирии давлатии фаъолияти самараноки субъектҳои соҳибкории инноватсионӣ дар фазои озоди рақобатӣ аз дастгирии давлатӣ, такмилдиҳии менечменти дохилии ҳуди корхонаҳо вобаста мебошанд ва дар ин васила ӯ механизми амалии таъмини самаранокии фаъолияти воридотивазкунада таҳия намудааст (с.257-258). Ҳамин тавр, дар шароити муосири рушди иқтисодиёти миллӣ ба назар гирифтани равиши системавии таъмини рақобатпазирии соҳибкории саноатӣ бо таваҷҷуҳ ба таҳкими сиёсати воридотивазкунада аз афзалиятҳои стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Бо вучуди андешидани чораҳои муассир ва дар амал татбиқ намудани барномаҳои давлатии мусоидат ба фаъолияти воридотивазкунии соҳибкории саноатӣ, то ҳол мушкилоти зиёд дар ин самт боқӣ мемонад.

Дар раванди таҳлили рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир муаллиф ба хулосае омадааст, ки “барои ноил шудан ба рушди минбаъдаи соҳибкории франчайзингӣ зарур мешуморем, ки заминаи қонунгузорӣ дар соҳаи танзими онро такмил дода, санадҳои меъёрӣ ва ҳуқуқии нав таҳия намуда, қонунгузорию амалкунада ба меъёрҳои ҷаҳонӣ мутобиқ карда шаванд. Ҳамчунин, омӯзиши соҳибкорони саноатии ватанӣ доир ба асосҳои ташкили франшиза, бартариятҳои он, тартиби барасмиятдорӣ ва таъминоти иттилоотиву методии он аз омилҳои муҳим ва мубрам дар ин самт ба шумор меравад” (с.279).

Бояд қайд кард, ки муаллиф дуруст хулосабарорӣ мекунад, ки мувофиқи он бо гузаштан “ба рушди соҳибкории саноатии инноватсионии рақобатпазир дар минтақаҳо, ниҳодҳои иқтисодӣ, ҳуқуқӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ фаъол хоҳанд шуд, ки табиист, ба дастгирии давлатии ниҳодсозии соҳибкории саноатии рақобатпазир эҳтиёҷ доранд” (с.282).

Диссертант дуруст қайд менамояд, ки “рушди инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар минтақаҳо бо зарурати ташаккули фаъоли системаи миллии инноватсионӣ чун маҷмуи амали мувофиқашудаи тамоми соҳаҳои идоракунии истехсолот барои дастгирии инноватсионӣ алоқаманд аст. Муҳимтарин механизми

ниҳодсозии рушди рақобатпазирии соҳибқорӣ саноатӣ дар минтақаҳо методҳои барномавӣ-ҳадафмандии танзими давлатӣ ба ҳалли технологияи стратегияи инноватсионии корхонаҳо дар соҳаҳои иқтисод мебошанд. Роҳи инноватсионӣ рушд яке аз вазифаҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ дар кишвар мебошад” (с.287). Зеро бе корқад ва амалисозии механизмҳои дастгирии инноватсионӣ таъмини рушди устувори иқтисодиёти саноат имконнопазир мегардад.

Дар хотимаи диссертатсия хулосаҳо оид ба пешниҳодҳои муаллиф доир ба такмилдиҳии дастгирии давлатии фаъолияти самараноки субъектҳои соҳибқорӣ инноватсионӣ рақобатпазир дар Тоҷикистон баён карда шудаанд.

6. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои таҳқиқот

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ тақризшаванда мубрам буда, таҳқиқоти илмӣ баанҷомрасидаи мустақилона ба шумор меравад, ки он ҳалли муаммоҳои афзалиятноки илмӣ-назариявӣ, методологӣ ва методии такмилдиҳии дастгирии давлатии фаъолияти самараноки субъектҳои соҳибқорӣ инноватсионӣ рақобатпазирро дар бар гирифтааст. Таҳқиқоти илмӣ корқарди ҷанбаҳои назариявӣ амалии тақмили механизмҳои инноватсионӣ дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазирро ватанро вобаста ба тараққиёти минтақаҳо, асоснок намудани хусусиятҳои хоси онҳо дар шароити ташаккули соҳибқорӣ инноватсионӣ ва дар амал татбиқ намудани барномаҳои давлатии мусоидат ба фаъолияти воридотивазкунии соҳибқорӣ саноатиро дарбар мегирад.

Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ба ҷустуҷӯи роҳҳои нави ташкилию иқтисодии такмилдиҳии дастгирии давлатии соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар раванди саноатикунӣ босуръат, раванди беҳтаргардонӣ дараҷаи даҳлату дастгирии давлат ба рушди соҳибқорӣ инноватсионӣ саноатӣ, андешидани чораҳои муассир ва дар амал татбиқ намудани барномаҳои давлатии мусоидат ба фаъолияти воридотивазкунии соҳибқорӣ саноатӣ, болобарии самаранокии сиёсати давлатии рушди соҳибқорӣ саноатӣ инноватсионӣ рақобатпазир дар минтақаҳо, инчунин ба рушди иқтисодиёти саноати ватанӣ мусоидат менамояд.

7. Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба шаклгирии диссертатсия

Ба андешаи мо, дар диссертатсияи тақризшаванда дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ баъзе камбудҳои алоҳида, ақидаҳои баҳсталаб ба назар мерасанд ва қайди баъзе аз онҳоро лозим мешуморем, ба монанди:

1. Арзиши илмӣ диссертатсия боз ҳам пурқуваттар мегардид, агар дар он низомбандии усулҳои баҳогузори рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир инчунин бо назардошти таҳлили сатҳи густариши махсусгардонӣ фаъолияти истехсолии воридотивазкунанда ва ба

содиротнигаронидашударо муайян менамуд. Чунин равиши илмӣ имкон медод, самаранокии дастгирии давлатӣ ҷиҳати таъмини рақобатпазирии сохторҳои соҳибкорӣ аниқ карда шаванд.

2. Ба андешаи мо, хангоми таҳқиқи таҷрибаи ҷаҳонии такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир бехтар мешуд, агар муаллиф диққати бештарро (ба истиснои ФР) ба таҷрибаи кишварҳои пас аз ИҶШС ташкилшуда зоҳир намояд. Чунин муносибат дараҷаи амалии диссертатсияро боз ҳам баландтар мекард.

3. Дар боби 3-и диссертатсия дар доираи таҳлил дастгирии давлатии таъмини ҷараёни сармоягузорӣ ва таваккалкунии сармоягузорӣ асоснок карда шудааст. Хуб мегардид, агар муаллиф ҷараёни такмилдиҳии дастгирии давлатӣ идоракунии таваккулкунии сармоягузорию дар рушди соҳибкории инноватсионии рақобатпазир ба таври возеҳ тасвир ва маънидод карда мешуд.

4. Дар диссертатсия оид ба рушди минбаъдаи соҳибкории франчайзингӣ кам зоҳир карда шудааст. Хуб мешуд, ки ба механизми фаъолгардонии фаъолияти инноватсионии субъектҳои соҳибкории франчайзенгӣ дар соҳаҳои саноати кишвар дар оянда бештар аҳамият дода шавад.

5. Дар зербоби 2.3 (с.123-141) хеле хуб таъкид карда шудааст, ки “ташаккул ва баланд бардоштани самаранокии дастгирии соҳибкории саноатӣ бознигарии системаи мавҷудаи институтсионалӣ, аз ҷумла, мониторинги унсурҳои амалкунандаи зерсохтори дастгирии рушди соҳибкории саноатӣ дар ҷумҳурӣ талаб мегардад” (с.139). Мантиқан мебоист оид ба асосҳои методологии ташаккул ва баланд бардоштани самаранокии дастгирии рушди соҳибкории соҳаҳои саноати кишвар таваччуқи бештар зоҳир мегардид.

6. Дар доираи кори диссертатсионӣ барои бозҳам асоснок кардани натиҷаҳои он хуб мебуд агар, ба манбаъҳои методологии механизми фаъолгардонии фаъолияти соҳибкории саноатии рақобатпазир дар минтақаҳо эътибори бозҳам бештар дода мешуд.

7. Муаллиф дар асоси натиҷаҳои моделсозии самтҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир ба ҳулосаҳои амиқ оиди такмилдиҳии дастгирии давлатии самтҳои перспективии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир омадааст (зербоби 4.3). Хуб мешуд, агар муаллиф дар ин радиф пешниҳодҳои мушаххаси илмӣ оид ба роҳу усулҳои амалисозии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирро асоснок менамуд ва он гоҳ натиҷаи таҳқиқот боз ҳам бойтар мегашт.

8. Хулосаи ҷамъбасти оид ба диссертатсия.

Норасогихо ва камбудии номбаркардашуда ба мазмуни мусбӣи диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонанд ва хислати тавсиявӣ доранд. Вобаста ба ин қайд кардан мумкин аст, ки диссертатсияи Қайюмӣ Шаҳзода Тағо дар сатҳи баланди илмӣ иҷро шудааст.

Дар маҷмуъ бояд қайд кард, ки диссертатсияи мазкур дар мавзуи “Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон” таҳқиқоти илмӣ мустақилона ва ба пуррагӣ анҷомёфта буда, навғониҳои илмӣ-методологӣ ва амалиро дар худ таҷассум менамояд, ки ба ҳалли муаммоҳои болобарии самаранокии сиёсати давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии инноватсионии рақобатпазир дар минтақаҳо, инчунин ба рушди иқтисодиёти саноати ватанӣ мусоидат менамояд.

Автореферати қори диссертатсионӣ таркиби асосӣ, навғониҳои илмӣ ва мушаххасоти диссертатсияро тавсиф намуда, интишороти муаллиф дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро бо таҳияи муқаррароти назариявӣ-методологӣ моҳияти такмилдиҳии дастгирии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистонро ифода менамояд. Диссертатсия сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои илмӣ бадастовардашудаи муаллиф арзиши илмӣ-методологӣ доранд, ки асосҳои назариявӣ амалии такмили механизмҳои такмилдиҳии дастгирии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазирро тақвият медиҳанд.

Қори диссертатсионии тақризшаванда аз рӯи муҳимият, мазмуну муҳтаво, гузориши масъалаҳо, усулҳои таҳқиқот, натиҷаҳои назариявӣ методологӣ ва амалии бадастоманда ба талаботҳои Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бандҳои 67, 69-и “Тартиби додани дараҷаи илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, таҳти №295 тасдиқ карда шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бинобар ин, муаллифи он Қаюмӣ Шаҳзода Тағо сазовори дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ ва (08.00.04.01-Иқтисодиёти саноат ва энергетика) мебошад.

Муқарризи расмӣ,
профессори кафедраи назарияи иқтисодӣ
ва иқтисодиёти ҷаҳони Донишгоҳи
Славянии Россия ва Тоҷикистон, доктори
илмҳои иқтисодӣ, профессор, академики
Академияи байналхалқии мактабҳои олии

Комилов С.Ч.

Имзои Комилов С.Ч.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори шӯбаи кадрҳои Донишгоҳи
славянии Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов А.А.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, к. М. Турсунзода, 30 Телефон: +992917505401 E-mail: sirodj.tj@mail.ru

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Ризозода Тӯра Раббим (Ризоқулов Тӯрақул Раббимқулович) ба диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар мавзуи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01 – Иқтисодиёти саноат ва энергетика)

1. Мутобиқат ба соҳаи таҳқиқот

Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар мавзуи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» таҳқиқот бурдааст, ки он ба Шиносномаи номгӯи ихтисоси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01 – Иқтисодиёти саноат ва энергетика) мутобиқ мебошад. Аз ҷумла, ба: 1. Таҳияи методҳо, механизмҳо ва афзорҳои нав, мутобиқсозии мавҷуди онҳо дар амалкарди иқтисодиёт, ташкил ва идоракунии иттиҳодияҳои хоҷагидорӣ дар соҳаи саноат ва комплекси сӯзишворию энергетикӣ; 11. Асосҳои назариявӣ ва методии таъмини рақобатпазирии истеҳсолкунандагони маҳсулоти саноатӣ, ташаккул ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 12. Ҷойгиркунӣ ва асосҳои ташкил доир ба баланд бардоштани самаранокии истеҳсолоти саноатӣ ва энергетика; 13. Бизнес-чараёнҳо дар корхонаҳои саноатӣ ва энергетика. Назария ва методологияи коркард, банақшагирӣ ва ояндабинии бизнес-чараёнҳо дар соҳаҳои саноат ва энергетика; 17. Механизмҳои тағйирёбии шаклҳои моликияти (хусусигардонӣ, милликунонӣ, ҳамгирӣ, ғайриинҳисорсозӣ ва ғайра) иттиҳодияҳои хоҷагидорӣ дар соҳаи саноат ва мучтамаи сӯзишворию энергетикӣ ва арзёбии арзиши бозории онҳо. 18. Шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар саноат ва энергетика. Тартиби таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар соҳаҳои саноат ва энергетика, самаранокӣ; 35. Асосҳои назариявӣ ва методии ташаккулёбӣ ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 36. Дастгирии инфрасохтори рушди инноватсионии саноат ва энергетика. 37. Минтақаҳои саноатӣ ва шаҳракҳои саноатӣ. Нуқтаҳои рушди саноатӣ

ва истифодаи самараноки иқтисодии саноатӣ ва энергетикӣ мувофиқат мекунад.

2. Муҳимият ва зарурати баргузори таҳқиқот

Дар шароити муосире, ки муносибатҳои бозорӣ ҳамаҷониба инкишоф ёфтааст, рушди устувории тараққиёти иқтисодии миллӣ бештар аз самаранокии фаъолияти соҳибкорӣ ва рақобатпазирии он вобаста аст. Илова бар он, чунин рақобатпазирӣ то чӣ андоза ба манфиатҳои давлатӣ мутаносиб аст, аҳаммияти хосаи худро дорад. Эҳё намудани шароити муносиб барои фаъолияти соҳибкорӣ тавассути фишангҳои андозӣ, маъмурӣ, назоратӣ, сиёсати пулии қарзӣ дар низоми дастгирии давлатӣ унсурҳои асосӣ мебошад.

Аз охири асри ХХ оғоз ёфта, дар тараққиёти иқтисодии ҷаҳонӣ динамизми баланди рушд, характери интенсификации истеҳсолот мушоҳида карда мешавад. Бинобар ин, зарурати боз ҳам такон додан ба рушди соҳибкорӣ, баланд бардоштани сифати навҳои молҳои истеҳсолшаванда, аз он ҷумла дар соҳаи саноат қонеъ гардондани талаботи ҷамъият зоҳир мегардад. Дар баробари ин, дар бахши соҳибкорӣ масъалаҳои гузариш ба рақамикунони истеҳсолот, ҷустуҷӯ ва коркарди иттилоот (илм, технология, идоракунии), ҷорӣ намудани технологияҳои нав дар истеҳсоли молу маҳсулотҳои гуногун ба назар мерасад. Амалишавии ин вазифа, дар умум, маҷмуи самтҳои ба ҳам алоқаманд, аз ҷумла ҳадафҳо ва афзалиятҳои рушди иҷтимоӣ, тақвинуи ҷанбаҳои институционалии он ва сиёсати иҷтимоию иқтисодиро талаб менамояд.

Дар фаъолияти соҳибкорӣ аллакай ҳоҷагидорӣ баҳри гирифтани фоида нокифоя мебошад, таъмини рақобатпазирӣ ҳам дар сатҳи дохила, ҳам дар сатҳи беруна, самаранокии ҷалби омилҳои истеҳсолии ватанӣ авлабиятҳои махсусро кашф намудааст. Бо ибораи дигар, имрӯз, пеш аз ҳама, соҳибкор дар фаъолияти худ бояд ҳадафҳои вазифаҳои дарозмуддатро роҳнамоӣ кунад.

Вазифаи асосӣ ин аст, ки ҳадди аксар дар айни замон ва таъмини устувории молиявӣ иқтисодии фаъолияти ташкилотҳои соҳибкорӣ барои муддати дароз (устувории стратегии корхона). Соҳибкор бояд дар самти таъмини рақобатпазирӣ, дар навбати аввал, аз дастгириҳои давлатӣ, прогресси илмӣ, ташкилӣ, идоракунии, молиявӣ, инфрасохторӣ бархурдор бошад.

Айни замон соҳибкории ватанӣ дар иқтисодии миллӣ дар самтҳои ба эътидол овардани иқтисодиёт, азнавсозии барқарор ва рушди иқтисодии миллӣ саҳми бузург дорад. Бахши соҳибкорӣ, хусусан, дар истифодаи усулҳои самарабахши ҳоҷагидорӣ, хавасманд намудани фаъолияти

инноватсионии инвеститисионии аҳоли, ҷалби захираҳои истеҳсолии ватанӣ ба ҷараёни истеҳсолот нақши махсусан калон мебозад. Дар бораи масъалаи мазкур дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба нақши баҳши соҳибкорӣ арзёбии мусбат дода шудааст. Алалхусус, дар яке аз суҳанрониҳояшон чунин омадааст: “Танҳо дар соли 2023 соҳибкорони мамлакат 715 корхонаи нави истеҳсолӣ бо 5 ҳазор ҷойи корӣ сохта, ба истифода супориданд. Соли ҷорӣ аз ҷониби соҳибкорони ватандӯст дар соҳаи маориф 117 иншоот барои беш аз 43 ҳазор хонанда бунёд гардида, дар соҳаи тандурустӣ сохтмону азнавсозии 139 иншоот анҷом дода шуд. Бо истифода аз фурсат, ба ҳамаи соҳибкорону сармоягузори бонангу номуси кишвар барои ташаббусҳои созандашон ба хоҳири ободиву пешрафти Ватани маҳбубамон миннатдории самимӣ изҳор менамоем. Ҳукумати мамлакат ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вазифадоранд, ки барои баланд бардоштани шаффофият, боз ҳам бехтар гардонидани фазои соҳибкориву сармоягузорӣ ва бартараф кардани монеаҳои маъмуриву сунъӣ дар ин самт тадбирҳои саривақтиро амалӣ созанд ва ташаббусҳои соҳибкоронро ҳаматарафа дастгирӣ намоянд”. Дар ҳақиқат, дар инкишофи ташаббускорӣ, фаъолияти навоарона ва ниҳоят муътадил гардондани иқтисодиёт ва рушди иҷтимоии давлат ба баҳши соҳибкорӣ Ҳукумати ҷумҳурӣ аҳаммияти аввалиндараҷа дода истодааст.

Барои таъмини рушди босуботи иқтисодиёти Тоҷикистон маълум аст, ки бештар ба масъалаҳои инкишоф додани истеҳсолоти илмталаб, пешниҳоди молҳои рақобатпазир барои содирот, имконияти пурра қонеъ гардонидани талаботи бозори дохила ва бернуна диққати махсус дода шавад. Ниҳоде, ки вазифаҳои мазкурро иҷро намудан мусоидаткунанда дар шароити рушди муносибатҳои бозорӣ ин соҳибкории хурду миёна мебошад. Зеро онҳо қобилияти баланд дар масъалаи чандирнокӣ, мутобиқ шудан ба талаботи бозор, қобилияти зуд тағйир додани сохтори истеҳсолот, зуд ҷорӣ ва татбиқи технологияи нав, истифоданамудани пешрафти прогресси илмӣ техникиро дорад.

Аммо, дар айни замон ҷузъи асосии иқтисодиёти бозорӣ субъектҳои баҳши соҳибкорӣ ба сатҳи зарурии интизории рақобатпазирӣ нарасидааст. Дар ин бобат, яке аз самтҳои ояндадори дигаргунсозии ҳолати мазкур дастгирии давлатӣ мебошад, ки нуқсонҳои мавҷударо бартараф намуда, барои баланд бардоштани рақобатпазирии баҳши соҳибкорӣ дар соҳаи саноат мусоидат намояд.

Олимону сиёсатмадорон, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар маҳалҳо, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, эътироф мекунанд, ки айни замон

соҳибкории рақобатпазир дар баҳши воқеӣ, махсусан, дар соҳаи саноат дар ободкориву созандагии кишвари азизамон нақши калидӣ дорад.

Мушкилоте, ки ҳоло дар иқтисодиёти миллӣ ва минтақавӣ қарор дорад, гузаштан ба роҳи инноватсионии рушд мебошад, ки бидуни соҳибқорони рақобатпазири саноатӣ ғайриимкон аст.

Диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо ба таҳқиқи масъалаи мазкур равона шудааст, ки ҳам аз нуқтаи назарияи амалия ва ҳам аз нуқтаи назари илми иқтисодии ватанӣ ҷолиби диққат, саривақтӣ ва аҳаммияти баланди стратегӣ дошта мебошад.

3. Дарачаи асоснокӣ ва муътамад будани хулосаҳо ва тавсияҳо

Дар диссертатсия, ҳамчун ҳадаф рушди назарияҳои соҳибқорӣ, танзими давлатии иқтисодиёт дар радифи таҳқиқи механизмҳои шаклگیرӣ ва рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир дар минтақаҳои алоҳида ва ҷумҳурӣ, дар умум, баррасӣ гардида, коркарди тавсияҳо баҳри такмилдиҳии механизми дастгирии давлатӣ ба назар гирифта шудааст.

Навоварии илмии рисола дар ғанӣ гардонидан ва асосноккунии концепсияҳои дастгирии давлатии рушди фаъолияти соҳибқории саноатии рақобатпазир, мудаллал намудани методологияи он, коркарди тадбирҳои илмӣ-амалӣ баҳри такмилдиҳии фишангҳои дастгирии давлатие, ки барои инкишофи соҳибқории саноатии рақобатпазир равона гардида мебошад.

Натиҷаҳои назаррасе, ки моҳияти наwgонии илмии диссертатсияро инъикос мекунанд, инҳо мебошанд:

- низомбандӣ ва асоснок намудани равишҳои назариявӣ-методологии дастгирии давлатии рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир баҳри густариши махсусгардони фаъолияти истеҳсолии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда;

- муайян намудани механизми иқтисодӣ ва ташкилии дастгирии давлатии соҳибқории саноатии рақобатпазир, гурӯҳбандии онҳо, ворид намудани мушаххасот ба мундариҷаи вазифаҳои асосии мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар самти дастгирӣ;

- муайян намудани усулҳои баҳогузори рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир дар чорҷӯбаи таҳлили сатҳи таъминоқӣ бо захираҳо, зерсохторҳо ва иттилоот.

- асоснок кардани тавозуни байнисоҳавӣ бо назардошти дастоварди ҳадафҳои стратегии рушди иқтисодиёти миллӣ ва фаъолияти инноватсионии соҳибқории саноатии рақобатпазири кишвар;

- мушаххас намудани самтҳои асосии баланд бардоштани самаранокии фаъолияти соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар кишвар ва тақмилдиҳии механизми дастгирии давлатӣ шаклҳои соҳибқорӣ саноатӣ;

- қорқард намудани механизмҳои инноватсионӣ дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар Тоҷикистон, ки ба таъмини рақобатпазирӣ қорхонаҳои хурду миёнаи саноатӣ дар шароити Созмони умумичаҳонӣ савдо (СУС) мусоидаткунанда.

- таҳияи амсила оид ба шаклҳои афзалиятноки дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар Тоҷикистон, дар самти тадқиқотҳои илмӣ ва таҷрибавӣ, машваратӣ маркетингӣ;

- асоснок намудани самтҳои асосӣ тақмилдиҳии механизми рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазирӣ воридотивазкунанда;

- муайян намудани имкониятҳои рушди соҳибқорӣ франчайзингӣ дар Тоҷикистон бо таваҷҷуҳ ба пешниҳоди роҳу усулҳои таъбиқи он дар бахшҳои мухталифи саноати кишвар;

- дар диссертатсия муқарророти назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ ҷиҳати тақмилдиҳии дастгирии давлатӣ соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир бо таваҷҷуҳ ба дастгирии воридоти технологияи пешрафта, иттиҳоди ширкатҳои нав, озмоишгоҳҳо, таъсиси институтҳои молиявӣ-ҳамоҳангсозии рушди инноватсионӣ қорқард қарда шудааст.

4. Сохтор, арзёбии моҳият ва сатҳи комилии диссертатсия

Диссертатсия аз муқаддима, панҷ боб, натиҷаҳо ва пешниҳодҳо, феҳристи адабиёти истифодашуда шомили 312 номгӯй ва руйхати мақолаҳои ҷопшуда 33 номгӯй иборат аст. Қори тадқиқотӣ дар 345 саҳифаи матни асосӣ, шомили 30 ҷадвал ва 22 расм баён шудааст.

Дар муқаддима аҳаммият ва мубрамияти мавзӯи диссертатсия асоснок гардида, дараҷаи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, асосҳои назариявӣ - методологии таҳқиқот, аҳаммияти назариявӣ ва амалии диссертатсия баён гардидааст.

Дар боби якум - «Асосҳои назариявӣ методологии тақмилдиҳии дастгирии давлатӣ рушди соҳибқорӣ саноатӣ рақобатпазир дар Тоҷикистон» - асосҳои илмӣ рушд, моҳият ва таҷрибаи дастгирии давлатӣ соҳибқорӣ саноати рақобатпазир дар ҷумҳурӣ, тавсияву таҳлилҳои пешниҳодшудаи олимон, иқтисоддонҳо мавриди истифода ва баррасӣ қарор дода шудааст (С. 22 - 85).

Муаллиф дар фасли нахустини диссертатсия назарияҳои гуногуни соҳибкориро бо далелҳои иброн намуда, қайд менамояд, ки рушди устувори иқтисоди миллӣ ва рақобатпазирӣ бо ташаккул ва инкишофи бахши соҳибкорӣ, аз ҷумла соҳибкории саноатӣ, робитаи зич дорад. Бинобар ин, ташаккул, фаъолият ва дастгирии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар ва минтақаҳои он бо вазифаҳои дастрасӣ ба рақобатпазирӣ иқтисоди миллӣ ва афзоиши сатҳи некуаҳволии мардум пайвандии наздик доранд. Дар ин замина, мушкилоти густариши фаъолияти соҳибкорӣ, аз ҷумла соҳибкории саноатии рақобатпазир чун таъминкунандаи шуғли босамар, тавсеаи тавонмандии содиротии мамлакат ва сатҳи амнияти иқтисодӣ бояд дар маркази омӯзиш қарор гирад (С. 22-35).

Вобаста ба мавзӯи таҳқиқот муаллиф намудҳои ҳамкорӣ мутақобила ба се гуруҳ ҷудо карда шудааст, яъне ҳамкорӣ мутақобилаи иқтисодӣ, ҳамкорӣ мутақобилаи ҳуқуқӣ, ҳамкорӣ мутақобилаи созмондиҳӣ. Дар зери мафҳуми «ҳамкорӣ мутақобилаи созмондиҳӣ» шаклҳои гуногуни иштироқи намояндагони тарафҳо дар сохтори тарафи дигари пешбинӣ кардааст. Аз як тараф, иштироқи намояндагони давлат дар мақомоти идоракунии корпоративии бахши соҳибкорӣ саноатӣ, ёинки иштироқи субъектҳои соҳибкорӣ саноатӣ дар мақомоти таъсиррасон ба қабули қарорҳои давлатӣ, ёинки фароҳам овардани шароити мусоид ва ғайраҳо мебошад. (С. 39-42).

Яке аз ҷанбаи ҷолиби диққат дар фасли якуми диссертатсия дар он аст, ки тибқи таҳлил категорияи «дастгирии давлатӣ» аниқ карда шудааст, ки таҳти ин мафҳум ташаккули огоҳонаи воситаҳои иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ аз тарафи мақомоти давлатӣ, ба вучуд овардани механизмҳои барои рушди фазои рақобат дар бахши соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар он, фаҳмида шудааст. Ба сифати амалисозии сиёсати давлатӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ саноатии рақобатпазир усулҳои калидӣ, баҳусус, усули барномавӣ ҳадафмандӣ; протексионизм (ҳимояи соҳибкорони ватанӣ); низомнокӣ (аз нуқтаи назари ягонагӣ дар муносибат ба ҳамроҳангсозии сиёсати давлатӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ); мушаххасот ва ҳадафмандии танзим; маблағгузорӣ-расонидани ёрии молиявӣ; интиҳобӣ пешниҳод гардидааст (С.49-51).

Дар диссертатсия аҳаммияти махсус ба таҷрибаи хориҷӣ дода шудааст. Алалҳусус, таҷрибаи кишварҳои хориҷии зерин Ҷопон, Чин, Русия, Туркия ва дигарон баррасӣ гардидааст. Дар асоси он муаллиф хулоса намудааст, ки аз таҷрибаи хориҷӣ дар татбиқи босамари иқтисодии рақобатпазирӣ корхонаҳои саноатӣ масъалаҳои зеринро инобат гирифта

зарур аст: – равиши равандҳои кластерсозии соҳа, таъмини ҳамкориҳои мутақобилаи илм, маориф ва соҳибкорӣ, махсусгардонӣ ва концентратсияи истеҳсолот; – ташаккули муҳити мусоиди ниҳодӣ (институтсионалӣ); – ҳавасмандгардонии сифатноки соҳибкорони саноатӣ бо истифода аз иқтидорҳои технологияи содиротӣ (С. 74-84).

Дар боби дуюм, «Ҳолати муосири дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» ва вазъи ин соҳа таҳлил шуда, самтҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар ҷумҳурӣ ҷудо карда шудааст, ҳамчунин, самаранокии дастгирии давлатии соҳибкории саноатӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳо арзёбӣ гардидааст (С. 86 - 140).

Диссертант қайд менамояд, ки маҳз татбиқи бомароми дастгирии давлатӣ дар рушди соҳибкории саноатии рақобатпазири Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон фароҳам овард, ки минтақаҳои кишвар ба минтақаҳои зерини саноатӣ тақсимбандӣ карда шаванд: минтақаи рушдёфтаи саноатӣ–вилояти Суғд ва вилояти Хатлон; минтақаи рушдёбандаи саноатӣ–шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ; минтақаи саноатии оғозкунанда ва дар ҳоли рушд–Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон. Ин равиҷи муаллиф мантиқан дуруст аст (С. 88 - 93).

Диссертант дар хулоса таъкид менамояд, ки омилҳои асосии монеарасон ба фаъолияти инноватсионӣ дар сохторҳои соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон инҳоянд: мавҷуд набудани харитаи рушди саноати маҳал; норасоии (дефисити) маблағҳои гардони худӣ; – надоштани иттилоот ё сатҳи пасти дониши ҳуқуқии соҳибкорони саноатӣ оид ба дастгирии давлатӣ; хатари баланди молиявию иқтисодӣ; набудани маҳзани иттилоот дар мавриди дастгоҳ, таҷҳизот ва технологияҳои муосири инноватсионӣ барои соҳибкорони истеҳсолӣ; норасоии шадиди кадрҳои баландихтисос; пардохтпазирии музди пасти меҳнат аз ҷониби соҳибмулкони ба мутахассисон; ноустувории механизми ҳамкориҳои бахши хусусӣ бо давлат; набудани интегратсияи илм бо истеҳсолот, набудани ҳамкориҳои судманди соҳибкорони саноатӣ бо олимони ва ихтироъкорон. (С. 101-103).

Муаллиф бо истифодабарӣ аз усули гуногуни таҳқиқот натиҷаҳои муҳимро ба даст овардааст. Алалхусус, нишондодҳои зерини мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст: шумораи корхонаҳои саноатии фаъолиятдошта, мавсимӣ ва аз фаъолият бозмонда, ҳиссаи бахшҳои алоҳидаи саноат дар кишвар, ҷалби сармояи хориҷӣ дар соҳаҳои алоҳидаи саноатӣ, маълумот дар бораи истифодаи неруи барқ дар

соҳаҳои саноати Тоҷикистон ва ғайраҳо. Дар асоси он тадбирҳои марбут ба дастгирии давлатӣ муайян гардидааст. Инчунин, бунёди фазои мусоиди институционалӣ, инкишофи унсурҳои системаи инноватсионии миллӣ ва минтақавӣ, рушди зерсохторӣ, раванди татбиқи барномаҳои омӯзишию бозомӯзӣ кадрҳо, мусоидат барои истиқомати муносиб, дарёфти бозорҳои маҳсулоти тайёр (С. 105-122).

Дар ин бахши диссертатсия бо дарназардошти иҷрои вазифаҳои барномавӣ-ҳадафмандӣ, дастгирии давлатии соҳибкории саноатӣ гурӯҳбандӣ карда шудааст. Алалхусус, гурӯҳи минтақаҳои, ки махсус ба дастгирии давлатӣ эҳтиёҷ доранд, тафриқа кардани (дифференсиатсияи) самтҳо ва микёси дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатӣ барои минтақаҳои алоҳида таҳқиқ карда шудааст (С. 136).

Бо андешаи муаллиф, барои дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир андешидани тадбирҳои зерин мувофиқи мақсад аст: таъсиси фондҳои давлатӣ бо мақсади бимаи (суғуртаи) хатари (риски) сармоягузори тижоратӣ; барқарорсозии механизми самарбахши ҳамкории байни соҳибкорони саноатӣ бо банкҳои тижоратӣ; истифодаи системаи ягонаи мизони қарздиҳии банкӣ вобаста ба афзалияти тарҳҳои соҳибкорӣ; ҷорисозии васеи чунин шаклҳои дастгирии молиявӣ қарзӣ, монанди лизинг, факторинг, форфейтинг, франчайзинг, қарздиҳии венчурӣ; ташаккули системаи банкҳо, ки ба самти дастгирии соҳибкории саноатии рақобатпазир нигаронида шудааст; таъсиси фондҳои кафолатӣ барои сармоягузори хориҷӣ дар соҳаи соҳибкории саноатии ватанӣ бо мақсади тақвияти содироти маҳсулоти рақобатпазир” (С. 139-140).

Дар боби сеюм – «Дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ Тоҷикистон» - усулҳои асосии дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ, раванди татбиқи механизмҳои он, методҳои хатари амнияти сармоягузорӣ асоснок карда шудааст (С. 141-195).

Бо андешаи муаллиф, барои баҳодихӣ ба амнияти сармоягузорӣ, чунин самтҳо таҳлил намудан зарур аст: таҳлили нишондиҳандаҳои фаъолнокии субъектҳои хоҷагидор; динамика ва сохтори сармоягузориҳо ба сармояи асосӣ (аз рӯйи фаъолият, тақсими ҳудудӣ, сарчашмаҳои маблағгузорӣ); баҳодихии микёс ва маҳсулнокии чараёнҳои инноватсионӣ дар иқтисодиёт (С. 143).

Диссертант бо коркарди амсилаи математикӣ вобастагии рушди тижорати хориҷӣ ва ҷалби сармояи хориҷӣ дар баъзе вилоятҳо ва шаҳри Душанберо ҳисоб намудааст. Ба андешаи муаллиф, барои кишварҳои

алоҳида, махсусан, кишварҳои хурди кушод «доми ҷолибият»-и сармоягузори ин узвият дар гурӯҳҳои ҳамгирии минтақавии иқтисодӣ, асосан, мезосатҳи ҳамгироӣ мебошад. Қайд менамояд, ки дар шароити иқтисоди бозорӣ нақши ҳамгирии иқтисодӣ дар рушди заминаҳои институтсионалии рушди иқтисоди бозорӣ ҳалкунанда мебошад. Ҳалли муаммоҳои зерин ҷалби сармояи хориҷӣ, таъмини амнияти сармоягузори ва муҳайё сохтани фазои сармоягузори дар кишвар ба хотири рушди иқтисоди миллӣ мебошад. (С.150-153).

Дар диссертатсия қайд карда шудааст, ки дар ташкили иқтисодии рақобатпазир рушди системаи миллии инноватсионӣ ва инфрасохтори инноватсионӣ омили бунёди ба ҳисоб меравад. Мушоҳида менамоем, ки маҳз яке омилҳои расидан ба дастовардҳои назаррас таъсири инфрасохтори инноватсионӣ мебошад, ки тавассути он дар бозори ҷаҳонӣ мавқеи хосса ва саҳми назаррас пайдо кардаанд (С. 164-165).

Дар доираи тадқиқот ошкор карда шудааст, ки инфрасохтори инноватсионии соҳибқории саноатӣ бояд аз ҷузъҳои зерин: истехсолӣ–технологӣ, молиявӣ, иттилоотӣ–таҳлилӣ ва эксперти–машваратӣ, инчунин, паркҳои технологӣ ва илмӣ, марказҳои инноватсионӣ ва марказҳои интиқоли технологияҳо, бизнес–инкубаторҳо ва сохторҳои инноватсионӣ, иттилоотӣ, илмию техникӣ, шабакаҳо, коршиносони машваратӣ ва ширкатҳои муҳандисӣ, сармоягузори институтсионалии давлатӣ ва хусусӣ иборат бошад (С. 176-179).

Муаллиф самтҳои асосии дастгирии давлатиро дар ташаккули сиёсати инноватсионӣ чунин шарҳ медиҳад: - самаранокии истифодаи нури инноватсионии соҳибқории саноатии рақобатпазир, тақвияти тадбирҳоро доир ба фароҳам овардани заминаи инфрасохтори фаъолияти устувор, ташаккули фазои мусоиди институтсионалӣ, маблағгузориҳои лоиҳаҳои инноватсионӣ, қарздиҳӣ, дастгирии давлатӣ аз ҳисоби бучет, содагардонии муносибатҳои содиротию воридотӣ ва ғайра (С. 190-195).

Дар боби чорум – «Такмилдиҳии механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» – таъмини рақобатпазирии соҳибқории саноатӣ дар шароити СУС, механизми идоракунии ҳамгирии байналмилалӣ корхонаҳои хурду миёна, моделсозии шаклҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибқории саноатӣ баррасӣ гардидааст (С. 196-245).

Муаллиф исбот намудааст, ки нарх ва сифати маҳсулоти истехсолшаванда (хизматрасонӣ) ду омили муҳимми рақобатпазирии соҳибқории саноатӣ мебошад. Мутаассифона, дар аксари ҳолатҳо

тағйирёбандаҳои мазкур аз омилҳои берунӣ вобастагӣ дошта, ба амнияти иқтисодии соҳибкории саноатии рақобатпазир таҳдид мекунанд. Тавачҷуҳи ками соҳибкорони саноатӣ ба навоарӣ ва рақобатпазирии маҳсулоти истеҳсолшудаи воридотивазкунанда ва ба содиротнигаронидашуда (С. 212).

Диссертант модели концептуалии рушди ҳамгирии байналмилалӣ соҳибкорӣ саноатиро коркард ва пешниҳод намудааст, ки идоракуни тавассути таъсис ва таҳияи механизми танзими сурат бояд гирад. Инчунин, механизми идоракунии стратегӣ рушди он чунин арзёбӣ мегарданд: коркарди стратегияҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ дар асоси муайян намудани афзалиятҳои, ки татбиқи вазифаҳои асосӣ идоракуни, рушди афзалиятҳои рақобатӣ соҳибкорӣ саноатиро дар бозорҳои беруна гузариш ба усулҳои барномавӣ мақсаднок дастгирии лоиҳаҳои соҳибкорӣ саноатӣ содиротӣ, ворид намудани лоиҳаҳои молиявӣ мақсаднок ба барномаҳои дастгирии соҳибкорӣ саноатӣ, ки ба истеҳсоли маҳсулоти воридотивазкунанда машғул мебошанд (С. 218-222).

Барои тасдиқ ва ё рад намудани фарзияҳои пешниҳодшуда муаллиф усули экспертиро истифода намудааст. Респондентон ба усули тасодуфӣ аз байни соҳибкорӣ саноатӣ рақобатпазир менеҷерони (роҳбарони) корхонаҳои хурду миёнаи шаҳри Душанбе интихоб шудаанд. Шумораи умумӣ экспертиҳо 163 нафарро ташкил кардааст. Пас аз баррасии усулҳои арзёбии, яъне тавассути санҷиши биномӣ таъсиргузор будани дастгирии давлатӣ соҳибкорӣ саноатӣ рақобатпазирро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муаллиф ба хулосае омадааст, ки ташаккули комплексҳои инфраструктураи инкишофи соҳибкорӣ саноатӣ рақобатпазир ва муассисаҳои махсуси дастгирӣ, ки ба талаботи рушди он ҷавобгӯ мебошанд, барои дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ хурд ва фароҳам овардани шароити мусоид ҷиҳати қонеъ гардонидани талаботи онҳо ба хизматрасониҳои босифати инфрасохторӣ аҳаммияти калон дорад. Аммо ҳоло соҳибкорон ба дастгириҳои молиявӣ ва қарзӣ бештар аҳаммият медиҳанд. (С. 232-243).

Дар боби панҷум – «Такмилдиҳии дастгирии давлатӣ рушди соҳибкорӣ саноатӣ рақобатпазирӣ босуръат дар Тоҷикистон» – такмили механизми рушди соҳибкорӣ саноатӣ рақобатпазирӣ воридотивазкунанда, соҳибкорӣ франчайзингӣ, роҳҳои инноватсионӣ дастгирии давлатӣ баррасӣ шудааст (С. 246-302).

Дар бахши тавсиявӣ диссертатсия муаллиф тавачҷуҳи бештари худро ба самтҳои татбиқи самаранокии сиёсати воридотивазкунанда дар асоси таъмини рақобатпазирии соҳибкорӣ саноатӣ додааст. Дар ин радиф андешаҳои зеринҳоро пешниҳод намудааст: - арзёбии бозор: омӯзиши ассортимент; хусусиятҳои нархгузори ба маҳсулоти

омӯхташаванда; хизматрасонии пас аз фурӯш; таҳлили муҳлати хизмат ва кафолат; - ҷорӣ намудани техника ва технологияҳои пешқадам дар самти соҳибкории саноатӣ ва ғайра (С. 255-260).

Дар натиҷаи таҳлилҳо муаллиф муайян намудааст, ки барои таъмини рушди устувори соҳибкории саноатии рақобатпазир дар бахши тиҷорати хурду миёна дар асоси франчайзинг, таҳлили роҳҳои мутобиқсозӣ ва табдил додани унсурҳои модели франчайзинг ба воқеияти нав ва таҳияи нақшаи концептуалии рушди устувори он зарур аст. Франчайзингро дар иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамчун имкони ҳалли мушкилоти мавҷуда дар заминаи ташкили ҳамкориҳои самараноки байни ҳамаи иштирокчиёни муносибатҳои франчайзингӣ, як самти муҳимми ноил шудан ба ҳадафҳои стратегии рушд шинохтан ба мақсад мувофиқ мебошад (С. 265-278).

Дар диссертатсия бо тарзи алоҳида асоснок карда шудааст, ки бояд дар системаи дастгирии давлатии рушди инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар минтақаҳои кишвар амалишавии тадбирҳои зерин зарур аст: –тиҷоратсозии натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ, аз ҷумла омода кардани истеҳсолот ва ба бозор ворид кардани маҳсулоти рақобатпазир; – тақмили механизми ҳуқуқии ҳифзи барномаҳои компютерӣ ва маркази маълумот бобати рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир; –таҳияи маҷмуаи: «Механизмҳои ҳуқуқии фаъолияти инноватсионӣ соҳибкории саноатии рақобатпазир ва тиҷоратсозии объектҳои моликияти зеҳнӣ» ва ғайра (С. 285-289).

Мувофиқи андешаи диссертант, барои рақобатпазирии соҳибкории саноатӣ дар кишвар ва минтақаҳои он вобаста ба сиёсати инноватсионӣ ва таъмини рақобатпазирии истеҳсолот зеринҳо амалӣ карда шаванд: – дар асоси дастовардҳои илмӣ олимони ватанӣ татбиқ ва ба вучуд овардани самтҳои нави таҳқиқот доир ба рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир; –дастгирии комплексҳои технологияҳои муосир, таъсиси иттиҳодияҳо ва ширкатҳои нав, озмоишгоҳҳо, сохторҳои молиявӣ дар марказҳои глобалии таҳқиқи технологияҳои нав ва паркҳои технологӣ; – таъсиси ниҳодҳои молиявӣ–ҳамоҳангсозии рушди инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир (иттиҳодияҳои бузург, ҳолдингҳо, кластерҳо, брокерҳои технологӣ ва ғайра) (С. 293-301).

Дар хулоса ва пешниҳодҳо аз тадқиқоти диссертатсионӣ натиҷаҳои асосии бадастоварда ҷамъбаст гардидаанд.

5. Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия

Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки муқаррароти илмии диссертатсия барои ғанӣ гардонидан ва инкишофи назарияи соҳибкорӣ, концепсияҳои саноатикунонӣ, назарияи танзими давлатии иқтисодиёт, назария соҳаҳои иқтисодиёт, идоракунии стратегӣ ва назарияи навсозӣ мусоидат мекунад. Инчунин, муқаррароти илмӣ, ҷанбаҳои методологӣ ва воситаҳои методие, ки дар диссертатсия коркардгардида барои такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир, тавсияҳо ва пешниҳодоти мушаххас барои рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир бо назардошти вазъи ҳозира, хусусиятҳои мушаххаси иҷтимоӣ-иқтисодӣ, худудӣ ва эҳтиёҷоти объективии иқтисодиёти трансформатсионии бозории Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат аст.

Инчунин, қисматҳои назариявӣю методологӣ таҳқиқотро метавон дар такмили матни лексияҳо, барнома ва дастурҳои таълимию методии фанҳои таҳсилоти олий: «Танзими давлатии иқтисодиёт», «Асосҳои соҳибкорӣ», «Иқтисодиёти соҳавӣ», «Иқтисодиёти саноат», ки ҳангоми омода намудани мутахассисон дар соҳаи иқтисодиёт истифода бурд. Тавсияҳои коркардшудаи муаллиф барои рушди механизмҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, ҷоришавии шакли усулҳои инноватсионии ташкили истеҳсоли маҳсулоти корхонаҳои соҳибкорони саноатии рақобатпазири ватанӣ мусоидат менамояд.

6. Эродҳо доир ба диссертатсия

Новобаста аз он ки диссертатсияи мазкур ҷанбаҳои зиёди бартариҳоро дорад, баъзе камбудихо низ ҷой дорад:

1. Мувофиқи мақсад буд, агар дар қисмати “мубрамияти” рисола бо асосноккунии илмӣ - назариявӣ муаммоҳои аниқу саҳеҳ ташкили истеҳсоли маҳсулотҳои рақобатпазир аз ҷониби корхонаҳои соҳибкорони саноатии ватанӣ, ки боиси интиҳоби мавзуи мазкур мебошад, баён мегардид.

2. Дар қисмати “Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ” олимони ватание, ки доир ба мавзуи таҳқиқотӣ фаъолият доштанд, қайд карда шудааст, вале беҳтар мегардид, агар ҳар як олими ватанӣ кадом самти масъалаи баррасишавандаро мавриди таҳлил қарор додааст, нишон дода шавад.

3. Дар қисмати дуввуми навгонӣ омадааст: “Коркарди механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии

рақобатпазир .....;”. Аммо ин ҷо, махсусан, кадом механизмҳо нишон дода нашудааст.

4. Дар зербоби 1.2., ки “Моҳият ва методологияи такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир” унвон дорад, бо тарзи мушаххас равияҳои методологияи такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир пурра инъикос нагардидааст, дар он бештар масъалаҳои шаклҳо ва самтҳои асосии дастгирӣ баррасӣ гардидааст.

5. Дар зербоби 2.2. “Омилҳои таъсиркунанда ба дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир” агар омилҳои таъсиркунанда боз ҳам васеътар дарҷ карда шавад, мувофиқи мақсад буд.

6. Дар саҳифаи 186-уми диссертатсия расм оид ба “Нақшаи сохтори унсурҳои асосии иқтисодии инноватсионии соҳибқорӣ саноатӣ” гирд оварда шудааст, ки таҳлили пурраи худро наёфтааст. Хуб мешуд, муаллиф бояд ҳар яки қисматҳои алоҳидае, ки дар расм оварда шудааст, таҳлил карда, сарбории илмӣ онҳоро нишон меод.

7. Дар диссертатсия нокифоягии маълумотҳои оморӣ расмӣ, ки сатҳи муносири рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазирро нишон медиҳад, ба назар мерасад.

Вале метавон гуфт, ки камбудҳои ҷойдошта ба қор таъсири манфӣ намерасонад, характери тавсиявӣ дорад ва диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар сатҳи зарурӣ омода карда шуда, аз ҷиҳати мазмун мутобиқи талабот мебошад.

7. Тасдиқи ифодаи натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ

Асарҳои интишорнамудаи муаллиф ҳулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия ҷойдоштаро дар худ инъикос менамоянд. Дар асоси таҳқиқ ва натиҷаҳои илмиву амалии қори диссертатсионӣ муаллиф, дар маҷмӯъ, 33 қори илмӣ, ки ҳаҷми умумӣ 26,3 ҷузъи ҷопӣ мебошад ба нашр расиданд, ки аз ҷумлаи онҳо 23 мақола дар маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмӣ дохилшуда дар номгӯи маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмӣ тақризшуда ва тавсиядодаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, як монография аз нашр бароварда шудаанд.

8. Мувофиқати автореферат ва диссертатсия ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Автореферат мазмуни асосии таҳқиқоти диссертатсияро ифода намуда, дар он натиҷаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳодшуда бо шарҳи пурра асоснок карда шудаанд.

Умуман, диссертатсия дар мавзӯи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон», ба талаботҳои КОА-и дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бандҳои 32, 33, 34 ва 35 Низомномаи «Тартиби додани дараҷаи илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи «30» юни соли 2021 бо таҳти рақами №267 (қарори Ҳукумати ҶТ аз 26.06.2023 №295) тасдиқ гардидаст, мутобиқ буда, муаллифи он Қаюмӣ Шаҳзода Тағо сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01 – Иқтисодиёти саноат ва энергетика) мебошад.

Муққарризи расмӣ:

**Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
муовини ректор оид ба робитаҳои
байналмилалӣ Донишгоҳи давлатии
ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон**

Ризозода Тӯра Раббим

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Суғд шаҳри Хучанд, 17-мкр-н, хонаи 1, Телефон: (+992) 3422 23594 E-mail: t_rizokulov@mail.ru

Имзои доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Ризозода Тӯра Раббимро тасдиқ мекунам,

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДХБСТ Бобоев А.Х.

«28» декабр 2024

*Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-015-и назди
Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С.
Осимӣ (734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе,
хiebони академикҳо Раҷабовҳо - 10)*

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар мавзӯи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01-Иқтисодиёти саноат ва энергетика)

1. Мутобиқати диссертатсия ва ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар мавзӯи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» ба шиносномаи ихтисоси илмӣ бо бандҳои зерини Шиносномаи тахассусҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.04 – Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01–Иқтисодиёти саноат ва энергетика) мутобиқ аст: 1.Таҳияи методҳо, механизмҳо ва афзорҳои нав, мутобиқсозии мавҷуди онҳо дар амалкарди иқтисодиёт, ташкил ва идоракунии иттиҳодияҳои хоҷагидорӣ дар соҳаи саноат ва комплекси сӯзишворию энергетикӣ; 11.Асосҳои назариявӣ ва методии таъмини рақобатпазирии истеҳсолкунандагони маҳсулоти саноатӣ, ташаккул ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 12. Ҷойгиркунӣ ва асосҳои ташкил доир ба баланд бардоштани самаранокии истеҳсолоти саноатӣ ва энергетика; 13. Бизнес-чараёнҳо дар корхонаҳои саноатӣ ва энергетика. Назария ва методологияи коркард, банақшагирӣ ва ояндабинии бизнес-чараёнҳо дар соҳаҳои саноат ва энергетика; 17. Механизмҳои тағйирёбии шаклҳои моликияти (хусусигардонӣ, милликунонӣ, ҳамгирӣ, гайринҳисорсозӣ ва гайра)

иттиҳодияҳои хоҷагидорӣ дар соҳаи саноат ва мучтамаи сӯзишвории энергетикӣ ва арзёбии арзиши бозории онҳо. 18. Шарикии давлат ва бахши хусусӣ дар саноат ва энергетика. Тартиби таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои шарикии давлат ва бахши хусусӣ дар соҳаҳои саноат ва энергетика, самаранокӣ; 35. Асосҳои назариявӣ ва методии ташаккулёбӣ ва рушди истеҳсолоти саноатии воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда; 36. Дастгирии инфрасохториҳои рушди инноватсионии саноат ва энергетика. 37. Минтақаҳои саноатӣ ва шаҳракҳои саноатӣ. Нуқтаҳои рушди саноатӣ ва истифодаи самараноки иқтисоди саноатӣ ва энергетикӣ.

2. Мубрам будани мавзуи диссертатсия.

Рушди соҳибкорӣ пайваستا мавриди тавачҷуҳи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор дорад. Дар заминаи сиёсати хирадмандонаи Пешвои миллат, чиҳати дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ, аз ҷумла соҳибкории саноатӣ ва бартаараф намудани монеаҳои мавҷуда се маротиба солҳои 2009-2010, 2012-2014 ва 2019-2020 ба ҳамагуна санҷишҳои фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ, хусусан соҳибкории саноатӣ моратория эълон гардид. Тоҷикистон пас аз ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ ислоҳоти низоми иқтисодии миллиро тавассути аз низоми банақшагирии мутамаркази давлатӣ ба иқтисоди бозорӣ гузаронидани соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ ба роҳ монда, дар ин самт як қатор чорабиниҳоро амалӣ намудааст.

Бо мақсади расидан ба ҳадафи чоруми стратегӣ - саноатикунони босуръати кишвар аз ҷониби давлат тадбирҳои зарурӣ андешида шуда, тавачҷуҳи асосӣ ба рушди истеҳсолот ва содироти маҳсулоти тайёри саноатӣ равона гардидааст. Бо ин мақсад дар истеҳсолоти мамлакат қорӣ ва истифодаи мақсадноки таҷҳизоту технологияҳои нав дар соҳаҳои саноат оғоз карда шуданд.

Бо мақсади дастгирии давлатии соҳибкорони ватанӣ барои ворид намудани технологияҳои нави саноатӣ якчанд имтиёзҳо дада шуда,

технологияҳои воридшаванда аз пардохтҳои гумрукӣ ва андозӣ озод карда шуданд. Ҳамчунин вобаста ба раванди мазкур дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 26 январи соли 2021 таъкид гардидааст, ки “Дар панҷ соли охир дар дохили кишвар ба маблағи умумии беш аз 44 миллиард сомонӣ маҳсулоти ивазкунандаи воридот истеҳсол карда шуд, ки боиси хеле коҳиш ёфтани вобастагии бозори истеъмолӣ аз маҳсулоти воридотӣ гардид. Бо мақсади тадриҷан зиёд кардани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии рақобатнок мо саноатикунони босуръати кишварро ҳадафи чоруми миллӣ эълон намудем”.

Ҳамин тариқ, барои расидан ба ҳадафи болозикр бисёр масъалаҳои мавҷуданд, ки дар раванди татбиқи дастгирии давлатии рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир ва роҳҳои такмилдиҳии онҳо дар шароити иқтисодии бозории муосири Тоҷикистон амалӣ нагардида, ҳанӯз аз тарафи муҳаққиқон нокифоя таҳқиқ шудаанд. Бинобар ин омӯзиш ва таҳқиқи масъалаҳои зикргардида муҳимияти мавзӯи диссертатсияро муайян мекунад.

3. Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд

Дар диссертатсия асосноккунии муқаррароти илмӣ, хулосаҳо ва тавсияҳои муаллиф бо тасдиқи ҳисоботи аввалияи оморӣ ва истифодаи усулҳои умумии қабулшудаи коркарди маълумотҳои оморӣ вобаста аст, усулҳои муқоисавӣ ва таҳлили иқтисодӣ-оморӣ, амсиласозии иқтисодӣ, ҷамъбасти шумораи кофии манбаъҳои чопӣ оид ба масъалаҳои тадқиқоти диссертатсияи докторӣ асоснок карда шудаанд.

Боиси кайд аст, ки ба ҳимоя, аз асосноккунии назариявӣ–методологии такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди фаъолияти соҳибқории саноатии рақобатпазир ва тарҳрезии тадбирҳои амалӣ доир ба истифодаи самараноки фишангҳои дастгирии давлатӣ ба рушди

соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир дар кишвар мебошад. Ба навигарӣи илмӣи таҳқиқот, ки натиҷаҳои бештар ва аҳамияти махсус доранд, инҳо дохил мешаванд:

- мушаххас кардани равишҳои назариявӣ-методологӣи рушди соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир, ки нақш ва аҳамияти тақвияти дастгирии давлатӣи соҳибқорӣи инноватсионӣ, таъсиси марказҳо ва минтақаҳои рушди саноат дар сохторҳои ҳудуди иқтисоди миллиро бо мақсади густариши махсусгардонии фаъолияти истеҳсолии воридотивазкунанда ва ба содиротнигаронидашуда муайян менамояд. Дар ин замина, соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир чун маҷмуае аз тавонмандӣҳои сохторҳои соҳибқорӣи саноатӣ таъриф мешавад, ки бо таваҷҷуҳ ба рушди қобилиятҳои инноватсионӣ, идоракунӣ, фаъолияти пешсафои (первентивӣ) маркетингӣ, мутобиқшавӣ ба шароитҳои гуногуни иқтисодӣ ва фаъолияти бурунмарзӣ, инчунин инкишофи сармоӣи инсонӣ дар сатҳи сифатан хуб ҳосил мешавад;

- асоснок намудани механизми иқтисодӣ ва ташкилии дастгирии давлатӣи соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир бо таваҷҷуҳ ва гурӯҳбандии усулҳои асосӣи дастгирии давлатӣи рушди соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир дар асоси мушаххас намудани вазифаҳои асосӣи мақомоти марказӣ, ки имконияти рушди босубот ва устувори сохторҳои соҳибқориро дар заминаи кафолати таъмини фазои озоди рақобатӣ, сармоёгузорӣ, ҷалби кадрҳои воқеан мутахассис, ворид намудани фановариҳои нав, ҷазб ва идғом (слияние и поглощение), ҳамгирӣ, кластерикунӣ, мудирӣи корпоративӣ ва инчунин, истифодаи самарабахши имкониятҳои шарикӣи давлат ва бахши хусусӣ таъмин менамояд;

- низомбандии усулҳои баҳогузори рушди соҳибқорӣи саноатӣи рақобатпазир бо назардошти таҳлили сатҳи таъминоти захиравӣ, зерсохторӣ ва иттилоотӣ-машваратӣи онҳо, ки имкон медиҳад самаранокии дастгирии давлатӣи ҷиҳати таъмини рақобатпазирӣи

сохторҳои соҳибкории саноатӣ бо тавачҷуҳ ба муттаҳид намудани усулҳои асосии дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар ва минтақаҳои он, ки афзалияти равиши барномавӣ–ҳадафмандиро бо мақсади муайян намудани роҳҳои шаклгирӣ ва рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир бо дарназардошти натиҷаи сабтшуда, муқаррарсозии ҳаҷми таъминоти захиравӣ ва ҷустуҷӯи манбаъҳои молиявӣ инъикос менамояд, ошкор карда шудааст;

- асосноккунии нақшаи рушди инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ кишвар дар асоси амсилаи (моделӣ) тавозуни байнисоҳавӣ бо назардошти дастоварди ҳадафҳои стратегии рушди иқтисоди миллӣ бар пояи баҳисобгирии пешбинишудаи қонеъ намудани талаботи ниҳоеи соҳаҳои саноати истихроҷ ва коркард, ки такмили минбаъдаи махсусгардонӣ, консентратсия, кооператсия ва ҳамгироии сохторҳои соҳибкориро дар заминаи принципҳои асосии равиши кластерӣ ва мудирияти корпоративӣ тақозо менамояд;

- мушаххас намудани самтҳои асосии баланд бардоштани самаранокии фаъолияти соҳибкории саноатии рақобатпазир дар кишвар ва минтақаҳои он бо дарназардошти аниқ кардани самтҳои ояндадори рушди инноватсионии соҳибкории саноатии рақобатпазир мутобиқи ҳадафҳои стратегии рушди минтақаҳо, такмили механизми дастгирии давлатии шаклҳои соҳибкории саноатии рақобатпазир дар асоси истифодаи равиши барномавӣ–ҳадафмандӣ ва тавсеаи механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ бо таъя ба тақвияти дастгирии захиравӣ, зерсохторӣ (инфрасохторӣ) ва иттилоотии рушди фаъолияти соҳибкории саноатии рақобатпазир;

- коркарди механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон, ки ба таъмини рақобатпазирӣ корхонаҳои хурду миёнаи саноатӣ дар шароити Созмони Умумиҷаҳонии Савдо (СУС) ва такмили механизми идоракунии ҳамгироии

байналмилални корхонаҳои хурду миёна дар заминаи истифодаи самараноки захираҳои дохилии корхона, тавоноии сармояи инсонӣ ва иқтисодии инноватсиониву содиротии он ҷиҳати таъмини рақобатпазирӣ ва устуворнашон нигаронида шудааст;

- моделсозии шаклҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он, ки вазни қиёсии омилҳои таъсиргузори инкишофи онҳоро (тағйирёбандаҳои мустақил), аз қабيلي фаъолияти самаранокии инноватсионӣ, озодии фаъолияти соҳибкорӣ, баробарии субъектҳои соҳибкорӣ, дахлнопазирии моликияти хусусӣ, ҳавасмандгардонии фаъолияти соҳибкорӣ ва рақобати одилона бо таваҷҷуҳ ба радабандии тағйирёбандаҳои вобаста аз дастгириҳои қарзӣю молиявӣ, дастгириҳои инфрасохторӣ, дастгириҳои омӯзишӣ ва техникӣ, дастгирӣ дар самти таҳқиқоти илмӣ ва таҷрибавӣ ва дастгириҳои машваратӣю маркетингӣ мушаххас менамояд;

- пешниҳоди самтҳои асосии такмили механизми рушди соҳибкории саноатии рақобатпазирӣ воридотивазкунанда бо таваҷҷуҳ ба коркарди механизми амалии таъмини самаранокии фаъолияти воридотивазкунанда дар асоси принсипи: «шарикии стратегӣ чун самти асосии пешбурди фаъолияти бурунмарзии корхона: гузариш аз муборизаи рақобатӣ ба ҳамкории рақобатӣ дар ҳама самтҳо», ки баланд бардоштани самаранокии имтиёзҳои гумрукӣ ва андоз, такмили додани механизмҳои субсидия, танзими ҳуқуқии муносибатҳои иқтисодӣ бо дарназардошти талаботи татбиқи барномаҳои миллӣ ва минтақавии воридотивазкунӣ ва танзими тарифии гумрукӣ ва фискалӣ, пурзӯр намудани вазифаҳои тақсимоӣ ва ҷубронии андозбандиро тақозо менамояд;

- муайян намудани имкониятҳои рушди соҳибкории франчайзингӣ дар Тоҷикистон бо таваҷҷуҳ ба пешниҳоди роҳу усулҳои татбиқи он дар бахшҳои гуногуни саноати кишвар, ки ба таъмини рақобатпазирии

корхонаҳои ватанӣ дар асоси истифодаи самараноки фановариҳои нав, таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ, брендҳои машҳур, менечменти пешрафта, бенчмаркетинг, тамғаи молӣ ва имиджи ширкатҳои пешрафта нигаронида шудааст;

- коркарди дастурҳои методӣ ва тавсияҳои амалӣ ҷиҳати дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир бо таваҷҷуҳ ба дастгирии воридоти технологияи пешрафта, иттиҳоди ширкатҳои нав, озмоишгоҳҳо, сохторҳои молиявӣ дар марказҳои глобалии таҳқиқи технологияи нав ва паркҳои технологӣ, таъсиси ниҳодҳои молиявӣ-ҳамоҳангсозии рушди инноватсионӣ (иттиҳодияҳои бузург, ҳолдингҳо, кластерҳо, брокерҳои технологӣ ва ғайра) дар доираи амалисозии самтҳои афзалиятноки фаъолияти илмию техникӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда.

Кори диссертатсионӣ аз муқаддима, панҷ боб, натиҷаҳо ва пешниҳодҳо, феҳристи адабиёти истифодашуда шомили 312 номгӯй иборат аст.

Дар муқаддима аҳамияти мавзӯ, дараҷаи таҳия шудан, мақсад ва вазифаи он асоснок карда шудаанд, асосҳои методологӣ ва методии таҳқиқот муайян карда шуда, навгониҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии он баён карда шудаанд.

Дар боби якум - «Асосҳои назариявӣю методологии такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» - асосҳои илмӣю рушд, моҳият ва таҷрибаи дастгирии давлатии соҳибкории саноатии рақобатпазир дар ҷумҳурӣ, тавсияю таҳлилҳои пешниҳодшудаи олимон, иқтисоддонҳо мавриди истифода ва баррасӣ қарор дода шудааст. Аз ҷониби муаллиф модели шаклҳои асосии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатӣ (расми 1.2.1. саҳ. 54.) ва механизми ҳамкорӣю мутақобилаи мақомоти марказӣ, минтақавӣ дар

рушди фаъолияти соҳибқорӣ саноатӣ (расми 1.2.2. саҳ. 55) ҳамчун самти танзими дастгирии давлатии рушди фаъолияти соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар ҷумҳурӣ ва минтақаҳои он таҳия карда шудааст.

Дар боби дуюм – «Ҳолати муносири дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» - вазъи ин соҳа таҳлил шуда, самтҳои афзалиятноки дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар ҷумҳурӣ ҷудо карда шудааст, ҳамчунин, самаранокии дастгирии давлатии соҳибқорӣ саноатӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳо арзёбӣ гардидааст (саҳ. 87-141).

Дар боби сеюм – «Дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазирӣ Тоҷикистон» - усулҳои асосии дастгирии давлатии сармоягузорӣ дар рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазирӣ Тоҷикистон, раванди татбиқи механизмҳои он баррасӣ шудааст, методҳои хатари амнияти сармоягузорӣ ва ҷалби онҳо ҳангоми ҷорисозии технологияи инноватсионӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақавии кишвар нақшаи сохтори унсурҳои асосии иқтисодии инноватсионии соҳибқорӣ саноатӣ (саҳ. 187) дар шароити гузариш ба муносибатҳои бозаргонӣ ва шаклҳои дастгирии давлатии фаъолияти инноватсионии субъектҳои соҳибқорӣ (саҳ. 191) асоснок карда шудааст (саҳ. 142-196).

Дар боби чорум – «Такмилдиҳии механизмҳои инноватсионии дастгирии давлатии рушди соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» – таъмини рақобатпазирӣ соҳибқорӣ саноатӣ дар шароити СУС таҳқиқу арзёбӣ шуда, модели концептуалии рушди ҳамгироии байналмилалии соҳибқорӣ саноатӣ (саҳ. 217) таҳия шуда, механизми идоракунии ҳамгироии байналмилалии корхонаҳои хурду миёна баррасӣ гардида, муаммоҳои инфрасохторӣ ва рақобатпазирӣ рушди ҳамкориҳо ва ҳамгироии байналмилалии субъектҳои соҳибқорӣ саноатии рақобатпазир (саҳ. 220), моделсозии шаклҳои афзалиятноки дастгирии

давлатии рушди соҳибкорию саноатии рақобатпазири хурду миёна дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шакли инноватсионӣ анҷом ёфтааст (саҳ. 197-245).

Дар боби панҷум – «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкорию саноатии рақобатпазири босуръат дар Тоҷикистон»– такмили механизми рушди соҳибкорию саноатии рақобатпазири воридотивазкунанда (саҳ. 258) омӯхта шуда, рушди соҳибкорию франчайзингӣ дар Тоҷикистон бо таваҷҷуҳ ба мушкилот ва дурнамои таҳқиқ арзёбӣ гардида, роҳҳои инноватсионии дастгирии давлатии соҳибкорию саноатии рақобатпазир баррасӣ шудаанд(саҳ. 246-301).

Дар хулоса ва пешниҳодҳои натиҷаҳои асосии ба даст оварда аз тадқиқоти диссертатсионӣ ҷамъбаст гардидаанд.

5. Дарачаи асоснокӣ ва саҳеҳии муқаррароти илмӣ ва хулосаву пешниҳодот.

Дар раванди ҳалли илмии масъалаҳои гузошташуда асосҳои методологӣ ва амалии таҳқиқот, ки муаллиф интихобу истифода намудааст, инкониат медиҳанд, ки натиҷаҳои судманди илмӣ дар самти ташкили фаъолияти истеҳсоли маҳсулоти саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир асоснок ва пешниҳод карда шаванд.

Асоснокии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия омада ва сатҳи илмии онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони иқтисодии ватанию хориҷиро оид ба ҷанбаҳои назариявӣ ва методологии ташкили фаъолияти истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ эҷодкорона истифода бурдааст.

Дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ усулҳои гуногуни илмӣ, аз қабилу усулҳои таҳлили иқтисодӣ, системавӣ, моделсозии иқтисодӣ-математикӣ ва инчунин, дигар усулҳои иқтисодӣ истифода шудаанд.

Шиносои бо мундариҷаи диссертатсия нишон медиҳад, ки муаллиф хеле моҳирона бо адабиёти илмӣ доир ба мавзӯи таҳқиқот кор кардааст,

мустақилона далелҳои омориро вобаста бо мақсади таҳқиқот ҳам оварда, коркард ва таҳлил намудааст.

6. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ натиҷаҳои кори диссертатсионӣ ва тавсияҳо

Дар таҳияи муқаррароти илмӣ, назариявӣ-методологӣ ва воситаҳои методи такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир мебошад, ки аз тавсияҳо ва пешниҳодоти мушаххас барои такмил додани дастгирии давлатии ташаккул ва рушди соҳибқории саноатии рақобатпазир бо назардошти вазъи ҳозира, хусусиятҳои мушаххаси иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ҳудудӣ ва эҳтиёҷоти объективии иқтисодиёти трансформатсионии бозории Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат аст. Татбиқи васеи натиҷаҳои кор имкон медиҳад, ки соҳибқории саноатии рақобатпазир ватанӣ рушд ёфта, имконияти ҷалби васеи аҳоли ба шуғл, фаровон гардидани бозори истеъмолӣ ва бозори фурӯши маҳсулотҳои тайёри саноатии истеҳсоли корхонаҳои саноатии рақобатпазир таъмин карда шаванд, чараҳои татбиқи механизмҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ суръат бахшида шуда, шакли усулҳои инноватсионии ташкили истеҳсоли маҳсулоти корхонаҳои соҳибқорони саноатии рақобатпазир ватанӣ амалӣ карда шаванд.

7. Интишороти натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда

Нуқтаҳои асосӣ ва натиҷаҳои тадқиқоти диссертатсионӣ дар 33 кори илмӣ муаллиф дар ҳаҷми умумии 26,3 ҷузъи чопӣ ба нашр расиданд, ки аз ҷумлаи онҳо 23 мақола дар маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмӣ, номгӯи маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмӣ тақризшуда ва тавсиядодаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар конферонсҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ муҳокима гардида чоп шудаанд.

8. Эроду тавсияҳо барои беҳтар гардонидани сатҳи илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия

Дар кори диссертатсионӣ дар баробари ҷиҳатҳои мусбӣ баъзе эродҳо мавҷуданд.

1. Дар кори диссертатсионӣ мавҷудияти захираҳои табиӣ ҳамчун омили асосии рақобатпазири соҳибкории саноати мавриди таҳлил қарор дода нашудааст.

2. Самти асосии такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир ҷойгиркунии ҳудуди соҳаи саноат вобаста ба мавҷудияти захираҳои ашёи хом ва махсусгардонии истехсолот, ҳамчун омили паст намудани арзиши аслии маҳсулот баҳои иқтисоди дода нашудааст.

3. Дар қор маълумотҳои оморӣ дар бораи рушди соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон оварда шудаанд, аммо баъзе аз ин маълумотро дар таҳлили корхонаҳои саноатӣ кам истифода бурдаанд.

4. Аз рисола бармеояд, ки дар он омилҳои таъсиркунанда ба рушди ташкили фаъолияти истехсолии маҳсулоти саноатӣ ҳаматарафа омехта ва муайян карда шудаанд. Мутаасифона баҳодиҳии таъсири ин омилҳо ба раванди идоракунии фаъолияти корхонаҳои саноатӣ ба пуррагӣ сурат нагирифта, ҳисобҳои суроғавӣ гузаронида нашудааст.

Аммо эроду тавсияҳои зикршуда сатҳи назариявӣю амалии таҳқиқоти диссертатсиониро коҳиш намедиҳанд. Дар умум, диссертатсияро метавон таҳқиқоти ба итмомрасида номид, мустақилияти муаллиф дар омода намудани диссертатсия эҳсос мешавад.

9. Мутобикати диссертатсия ба қоидаҳои барасмиятдарории аз тарафи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муқараршуда

Кори диссертатсионӣ ба талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ муқарарнамудаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Қарори

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, таҳти №295.) мутобиқ мебошад.

Автореферати диссертатсия тибқи талаботи мақарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ таҳия гардида, мазмуни асосии таҳқиқотро инъикос мекунад ва дар он натиҷаҳои илмии асоснокгардида шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

10. Хулосаи умумӣ.

Диссертатсияи Қаюмӣ Шаҳзода Тағо дар мавзӯи «Такмилдиҳии дастгирии давлатии рушди соҳибкории саноатии рақобатпазир дар Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисосӣ 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.01-Иқтисодиёти саноат ва энергетика) дорои аҳамияти баланди назариявӣ амалӣ ва навгониҳои илмӣ буда, дар сатҳи баланди илмию методологӣ омода гардида, масъалаи муҳими илмӣ ҳалли худро ёфтааст ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси зикршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Ректори Донишгоҳи давлатии Бохтар
ба номи Носири Хусрав, д.и.и., и.в. профессор Курбонзода М.Р.

Имзои Курбонзода М.Р. ро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва қорҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии Бохтар
ба номи Носири Хусрав

Исозода Т.

Суроға: 735140, Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вилояти Хатлон, шаҳри Бохтар, кӯчаи Айни, 67. Тел.: (+992) 3222 2-54-81, сомона: www.btsu.tj.